

Lunds universitet

Historiska instruktionen

HIS K01 Ht2015

Seminarieledare: Wiebke Kolbe

Handledare: Emma Severinsson

En karl blir inte människa förrän han gifter sig
- Genuskonstruktioner i *Husmodern* år 1940 och 1950

Malin Jonsson

Abstract

This article examines gender norms in the Swedish magazine *Husmodern* during the years 1940 and 1950. The writers of the magazine meant that there were differences in male and female behavior and Psyche. In 1940 the women were seen as an important part of Swedish labour when many men got drafted during World War II. Interviewed men supported female labour, but some thought women should not have worked at all. Wives often complained about their husbands and called childlike names in the magazine. In 1950 the women were no longer urged to work by the writers. Instead women were encouraged to become mothers by the writers in *Husmodern*.

Innehållsförteckning

Inledning	s.1.
Syfte	s.2.
Frågeställning	s.2.
En genushistorisk bakgrund	s.2.
Veckopress i historisk kontext	s.4.
Tidigare forskning	s.4.
Teori	s.8.
Metod	s.9.
Material	s.9.
Veckotidningen som historiskt källmaterial	s.10.
Avgränsningar	s.11.
Empirisk undersökning	s.12.
<i>Husmodern</i> 1940	s.12.
Kvinnor beskriver kvinnor	s.12.
Krigets påverkan	s.13.
Umgänge och vänskap	s.14.
Män beskriver kvinnor	s.15.
Kvinnliga egenskaper	s.16.
Kvinnors syn på arbete	s.19.
Männens syn på arbete	s.20.
Kvinnor beskriver män	s.21.
Samlevnaden och avsaknaden av den	s.23.
Skilsmässor	s.25.
<i>Husmodern</i> 1950	s.25.
Kvinnor beskriver kvinnor	s.25.
Män beskriver kvinnor	s.27.
Sexualiteten och dess konsekvenser	s.28.
Kvinnors syn på arbete	s.31.
Kvinnor beskriver män	s.32.
Samlevnad	s.33.
Skilsmässor	s.34.
Sammanfattande diskussion	s.35.
Käll- och litteraturförteckning	s.37.

Inledning

I förhållandet mellan kvinna och man finns strängt taget lika många fall och möjligheter som individer – tillvarons mest normlösa område!¹

Citatet ovan är hämtat från veckotidningen *Husmodern* 1950 och visar hur normer kan upplevas olika påtagligt. Mannen som stod bakom citatet var en av många som intervjuades om hur normer kring genuskonstruktioner såg ut. Han menade att de inte fanns, men fullt så enkelt kan det väl inte varit? Vi må alla stå lika inför lagen, men utöver det finns ett pärlband av normer som påverkar oss som människor och som vi måste förhålla oss till. Normer kring hur man bör bete sig, ofta baserat på könstillhörighet, florerar både tydligt och mindre tydligt.

Normer kan vara trögföränderliga och finnas kvar i folkopinion, trots förändringar inom politik och lagbok. Just de normer som berör genus är speciellt spännande att se ur historisk synvinkel, framförallt i ett land som Sverige eftersom samhället gärna framställs som jämställt i media och av politiker. Jämställdhet jämförs gärna internationellt, men sällan berörs frågor om hur det har sett ut för tidigare generationer, vilka vissa fortfarande är livet och har upplevt helt andra förutsättningar.

Jag har valt att undersöka hur normer kring genuskonstruktioner kunde te sig i svensk veckopress. Gullan Sköld som både har arbetat med och forskat kring svensk veckopress menar att veckotidningen ofta klassas som ”vulgärjournalism” av både journalister och av akademiker.² Detta kan ses som ett generaliserande uttalande och kanske färgat av hennes tid i branschen. Dock upplever jag att det överensstämmer med den gängse bild som finns i samhället. Att köpa eller prenumerera på veckotidningar är för mig förknippat med ett så kallat ”guilty pleasure”. Detta innebär att konsumenten är medveten om att tidningens journalistiska nivå anses som låg men allt det så lockar det till läsning. Och denna läsning har pågått länge, vilket skapar en utmärkt källa för historiska uppsatser.

¹ *Husmodern*, Stockholm, Åhlén och Åkerlund, 1950:4, s 13.

² Sköld, Gullan, *Från moder till samhällsvareelse: vardagskvinnor och kvinnovardag från femtiotal till nittiotal i familjetidningen Året runt*, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation - JMK, Univ., Diss. Stockholm : Univ., Stockholm, 1998, s. 15.

Syfte

Mitt syfte är att i denna uppsats undersöka hur män och kvinnor diskuterade genuskonstruktioner i *Husmodern* samt hur detta förändrades över tid. Genom att välja ett kort tidsspänn på 10 år för min jämförelse hoppas jag kunna nå de ”små” förändringar som jag upplever att historiker tidigare har prioriterat ned till förmån för de större.

Frågeställning

De frågor som ligger till grund för undersökningen är:

- Hur framställs manlighet och kvinnlighet i *Husmoderns* artiklar 1940?
- Hur skiljer sig framställningarna mellan årgångarna 1940 och 1950?
- Vilka likheter finns mellan årgångarna 1940 och 1950?

En genushistorisk bakgrund

Sverige kom under 1900-talets första hälft att präglas av många politiska och sociala förändringar. Införandet av allmän rösträtt 1919/21 innebar lika rättigheter för Sveriges medborgare, och efter det genomgick landet stora förändringar. Sverige, som tidigare ansågs ha varit ”nedsmutsat” av alkoholister och lösdrivare skulle nu rensas upp. Den största socialpolitiska förändringen var drömmen om Sverige som ett folkhem.³ De nationalistiska strömningar som fanns i landet vid tiden hade djupa rötter, vilket den socialdemokratiska folkhemstanken var influerad av. För att skapa ett folkhem var det viktigt att Sverige fick en generell identitet, vilket nationalismen bidrog till att skapa.⁴ Av Per Albin Hansson, den socialdemokratiske statsminister som myntade begreppet, fick den svenska kvinnan som uppgift att inreda folkhemmet.⁵ Detta innebar rent konkret att kvinnan gavs till uppgift att ansvara för hem, vara moder och maka.⁶ Samtidigt rådde det en debatt om kvinnors lönarbete. Kvinnorna från arbetarklassen kunde få arbeta men för kvinnor från de övre klasserna ansågs det inte lika lämpligt att lämna hemmen.⁷

Enligt politikerna behövdes kvinnorna i hemmet då de menade att Sverige på 1930-talet genomgick en befolkningskris, då det stigande välståndet i samhället fick konsekvensen att befolkningen skaffade för få barn. Att minska kostnaderna för att skaffa barn sågs som lösningen och genom flera reformer som bland annat innebar skolmat och ekonomisk kompensation till mödrar som stannade hemma för att ta hand om sina barn, var förhoppningen att barnafödandet skulle öka.⁸ Det optimala ansågs vara att skaffa en barnkull på omkring 4 barn. Det utfördes även försök att förändra den tidigare mer strikta synen på sexualitet, och ett rikt sexliv uppmuntrades så länge det höll sig inom äktenskapets gränser.

³ Hirdman, Yvonne, Björkman, Jenny & Lundberg, Urban, *Sveriges historia. 1920-1965 : [rösträtt och demokrati, fackföreningar, förbudsomröstning, depression, Ådalskravaller, Kreugerkrasch, kohandel, Saltsjöbadsavtal, folkhem, krispolitik, urbanisering, neutralitet, samlingsregering, beredskapstid, ATP-reform, radio och teve, bilism, rekordår]*, Norstedt, Stockholm, 2012, s. 205.

⁴ Hall, Patrik, *Den svenskaste historien: nationalism i Sverige under sex sekler*, Carlsson, Stockholm, 2000, s.258.

⁵ Hirdman, Björkman, Lundberg, s. 200.

⁶ Ibid, s. 230.

⁷ Mulinari, Diana, Sandell, Kerstin & Schömer, Eva (red.), *Mer än bara kvinnor och män: feministiska perspektiv på genus*, Studentlitteratur, Lund, 2003, s. 257.

⁸ Björkman, Hirdman, Lundberg, s 214

Preventivmedel uppmuntrades att användas med förnuft samtidigt som det barnlösa äktenskapet framställdes som olyckligt.⁹

Abort var olagligt och kunde bestraffas med fängelse om det inte fanns eugeniska, humanitära (att kvinnan fallit offer för en våldtäkt) eller medicinska skäl för att få det utfört efter en lag antagen 1938.¹⁰

Det var dock inte alla personer i Sveriges befolkning som ansågs vara attraktiva som föräldrar. Tankar om rashygien och socialdarwinism från 1920-talet kom att få ödesdigra konsekvenser för tusentals människor i Sverige. Dessa att föll offer för den steriliseringslag som antogs 1934. När lagen först genomfördes gällde den främst sinnesjuka människor, som nu kunde steriliseras utan eget samtycke, men detta kom att förändras 1941. Förändringen innebar att personer som hade psykiska eller fysiska sjukdomar som kunde vara genetiskt överförbara eller gjorde att de ansågs vara inkapabla till att uppförsta framtida barn, kunde steriliseras utan eget samtycke. Även personer som angås ha ett "associalt levnadssätt" kunde hamna under kniven. Detta levnadssätt innebar olika saker för män och kvinnor. För en kvinna kunde detta kopplas till hennes sexuella aktivitet, men för män handlade det i större grad om exempelvis alkoholism.¹¹

Det andra världskriget innebar stora påfrestningar för Europa, och även Sverige blev på så sätt påverkat. Under 1940 års första månader låg upp mot 300 000 svenska män inkallade i beredskap.¹² Samtidigt låg Finland i krig med Sovjetunionen. Kriget förlorades av Finland och innebar en hård fred med landförluster. Svenskarna följde detta krig och befolkningen ville gärna att Sverige skulle bistå Finland militärt. Det skedde ej och Sverige behöll sin neutrala hållning och stod utanför aktiva strider.¹³ Sverige må ej ha varit indraget i direkt strid, men kristiderna kunde märkas på andra sätt. Ransonering av matvaror, handel med ransoneringskuponger på svarta börsen och ekonomiska bidrag till familjer där fadern blivit inkallad, blev konsekvenserna för den svenska befolkningen. Bidragen förändrades och genom denna förändring premierades hushåll med flerinkomsttagare. Med de inkallade männen och de fördelar flerförsörjarhushåll kunde få, blev kvinnans intåg på arbetsmarknaden ett faktum.¹⁴ Det var inte endast ekonomiska fördelar som var motivet till att kvinnor valde att arbeta. Arbetet blev kvinnornas bidrag till Sverige under kristiden.¹⁵

Homosexualitet var fram till 1944 kriminellt, vilket avskaffades till förmån för en sjukdomsklassning. Detta innebar för vissa homo- eller bisexuella att de kunde bli inlagda på mentalsjukhus på grund av sin sexualitet i väntan på att de skulle "botas".¹⁶ Paradoxalt nog innebar inte avkriminaliseringen en förbättrad syn på homosexuella. Snarare märktes under

⁹ Ibid, s. 221.

¹⁰ Ibid, s. 224.

¹¹ Ibid, s. 227.

¹² Ibid, s. 350.

¹³ Ibid, s. 312.

¹⁴ Ibid, s.348-351.

¹⁵ Overud, Johanna, 'I beredskap med Fru Lojal: husmodern i nationens tjänst 1939-1945', *Arbetshistoria*, 2000(24):3/4(=95/96), s. 18-25, 2000, s. 226.

¹⁶ Rådet för sexuellt likaberättigande, <http://www.rfsl.se/?p=413> tillgänglig 5/11

seklens mitt en ökad homofobi. Detta syntes bland annat i hur tidningar förhöll sig till homosexuella.¹⁷ Den växande homofobin kom att skapa Rådet för sexuellt likaberättigande.¹⁸

När det andra världskriget var över stod de allierade som vinnare. De svenska männen hade aldrig behövt gå ut i strid. Till skillnad från många andra länder i Europa låg Sverige inte i ruiner vilket innebar goda förutsättningar för den fredstid som stundade. I efterkrigstidens Sverige var den arbetande mannen en bestående norm. Kvinnor som arbetade gjorde det i regel under färre timmar än männen.¹⁹

Veckopress i historisk kontext

Veckotidningar började publiceras i Sverige kring slutet av 1800-talet. 1900-talets första hälft var en expansiv tid för veckopressen och flera tidningar etablerades. Dessa tidningar skiljde sig åt vad gällde målgrupp, dock var det vanligast att tidningarna riktade sig mot kvinnor.²⁰ En sådan tidning var *Husmodern*, en tidning grundad år 1917. Chefredaktören för tidningen mellan åren 1924 och 1951 var Ebba Kolare.²¹ Tidningen var inriktad på kvinnans sysslor i hemmet.²² Dock bestod ungefär en femtedel av tidningens läsarkrets av män.²³ Efterkrigstiden innebar en ökad försäljning av veckotidningar och *Husmodern* kom att uppnå en stadig ökning av sålda exemplar.²⁴

Tidigare forskning

Undersökningen av veckopress som historisk källa är ett relativt nytt fält som har börjat etablera sig allt mer. Bidragande till denna etablering har en brokig skara litteraturvetare, journalister, historiker med flera varit. Intressant är att dessa personer har angripit veckopressen på olika sätt. Det är litteraturvetaren Lisbeth Larssons *En annan historia: om kvinnors läsning och svensk veckopress*, som berör i stort sätt alla veckotidningar i Sverige, som fick fungera som galjonsfigur för svensk veckotidningsforskning. I detta verk beskriver Larsson synen på kvinnlig läsning och hur svenska veckotidningarna har sett ut. Dessa beskrivs med genomgång av målgrupp, historia och spridning. Hon upptäcker en förändring av målgrupp – från familj till kvinnor, men även att tre inriktningar skapades under veckotidningarnas etableringsperiod. En av dessa inriktningar diskuterade ämnen som berörde kvinnor. En gren av denna inriktning blev tidningarna som på olika sätt berörde hemlivet, vilket var den kategori som *Husmodern* föll inom.²⁵

Boken *Fruar och damer* av Margareta Berger utförs en mer specifik undersökning av veckotidningar än i Larssons tidigare nämnda verk. Som fokus för *Fruar och damer* är synen

¹⁷ Norrhem, Svante, Rydström, Jens & Markusson Winkvist, Hanna, *Undantagsmänniskor: en svensk HBT-historia*, 1. uppl., Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2008, 149.

¹⁸ Ibid, s. 152.

¹⁹ Mulinari, Diana, Sandell, Kerstin & Schömer, Eva, s. 258-259.

²⁰ Larsson, Lisbeth, *En annan historia: om kvinnors läsning och svensk veckopress*, JÄMFO, Stockholm, 1990, s.33.

²¹ Ibid, s. 274.

²² Ibid, s. 126.

²³ Berger, Margareta, *Fruar & damer*, PAN/Norstedt, Stockholm, 1974, s. 115.

²⁴ Engblom, Lars-Åke, Gustafsson, Karl Erik & Rydén, Per, *Den svenska pressens historia. 4, Bland andra massmedier (efter 1945)*, Ekerlid, Stockholm, 2002, s. 60.

²⁵ Larsson, s. 126.

på kvinnors roller. Berger har valt att underöka och komparera *Idun* och *Husmodern* med nedslag 1930, 1945, 1961 och 1971. Genom att jämföra de likheter och skillnader som fanns dels mellan tidningarna men även mellan de olika årtalen visar Berger hur veckotidningarna förändrat sig innehållsmässigt. De båda tidningarna hade målgruppen borgerliga kvinnor, men Berger noterar att *Iduns* redaktion riktade sig till den allmänbildade damen när *Husmoderns* redaktion snarare vände sig till vardagskvinnan.²⁶

Gullan Sköld har skrivit mycket om veckotidningar och har tidigare arbetat inom branschen. Hennes *Från moder till samhällsvarelse* är en avhandling om hur kvinnors vardag skildrades mellan 1950- till 1990-talet i tidningen *Året runt*. *Husmodern* skiljer sig något från *Året runt*, då *Året runt* främst var en familjetidning. Dock diskuterar Sköld kontinuerligt under bokens gång hur kvinnlighet beskrevs i veckotidningen och på så sätt har våra undersökningar beröringspunkter.²⁷ Sköld har även skrivit boken *Ett råd för rum och tröst* som handlar om hjärtespalter i *Veckorevyn*, *Damernas värld*, *Darling* och *Året Runt*. Undersökningen tar avstamp i året 1940 och sträckte sig fram till 2003. Sköld beskriver hur läsare som skrev in till dessa spalter bemöttes genom att analysera spalterna. Sköld menade att kvinnor och män särskiljs från varandra i hennes material, på grunder som kunde vara både emotionella och biologiska.²⁸

Veckotidningsnovellen – en sociologisk analys är en doktorsavhandling i samhällsvetenskap skriven av Britt-Louise Wersäll som undersöker innehållet i ett stort antal veckotidningar och dess noveller mellan åren 1950 och 1975. Wersäll menar att innehållet i veckotidningarna förändrades under åren för hennes undersökning. I novellerna syntes aktuella ämnen, som kvinnlig arbetskraft under beredskapsåren, för att sedan återgå till mer kärleksbaserade noveller åren efter.²⁹

En tydligare användning av genusteoretiska ramverk kom med tiden att växa fram i den svenska veckotidningsforskningen. Tidigare hade veckopressen främst behandlats som ett från samhället fristående och kvinnligt fenomen. Genom att koppla veckotidningarna till genus och klass kan nutida veckopressforskning visa att det finns flera intressanta iakttagelser att göra. Manlighetsnormer diskuteras ofta inte i lika hög utsträckning som kvinnlighetsnormer. Det finns därför ett litet men betydande hål i forskningsläget gällande manlighet. Kvinnor relateras alltid på något sätt till mannen, men ett djupare fokus på den mansroll som tidningarna skildrade är något svårare att finna. Förändringar inom detta är att förvänta. Nutida forskning analyserar allt mer den manliga närvaron i veckopressen.

Ulrika Holgersson, kultur- och genushistoriker, skriver i sin avhandling *Populärkulturen och klassamhället* om hur klass och genus kunde framställas i svenska veckotidningar i början av 1900-talet. Hon motsätter sig Gullan Skölds resonemang om tidningarnas ickepolitiska

²⁶ Berger, s. 45.

²⁷ Sköld, *Från moder till samhällsvarelse* s. 276.

²⁸ Sköld, Gullan, *Ett rum för råd och tröst: veckotidningarnas hjärtespalter från 1940-talet till idag*, Leopard, Stockholm, 2003, s. 231.

²⁹ Wersäll, Britt-Louise, *Veckotidningsnovellen 1950-1975: en sociologisk analys*, B.-L. Wersäll [distributör], Diss. Lund : Univ., Genarp, 1989, s. 25.

hållning och visar genom sin undersökning av *Svensk Damtidning* hur tidningen exempelvis rådde kvinnor om att avvika från vissa borgerliga kvinnoideal.³⁰

Eva Blomberg, docent i historia, har skrivit boken *Vill ni se en stjärna?* som är en undersökning om hur kända skådespelare i Sverige framställdes i tidningen *Filmjournalen* mellan åren 1919 och 1953. Som en röd tråd genom boken löper ett genusperspektiv som användes för att undersöka hur utseende och personlighet kom att skapa ett filmstjärneideal. Denna uppsats skiljer sig från Blombergs forskning, främst genom det faktum att hon fokuserade på hur kända personer framställdes. Dock var hennes genomgående genusperspektiv intressant, dels för att det överensstämde med den tidsperiod som uppsatsens undersökning sträckte sig över, men även då dessa ideal påverkade vardagskvinnan.³¹

Anja Hirdman, lektor vid institutionen för mediastudier vid Stockholms universitet, skriver i sin doktorsavhandling om hur män och kvinnor framställdes i veckotidningar. I avhandlingen med namnet *Tilltalande bilder* undersöks bildmaterial som fanns i veckotidningen *Veckorevyn* och herrtidningen *Fib aktuellt* med nedslag 1965, 1970 och 1975. Hirdman märker genom sin undersökning hur tidningarnas bildspråk började framställa en allt mer sexualiserad bild av kvinnan.³²

Emma Severinsson, doktorand i historia, har skrivit om hur kvinnor som inte ville gifta sig beskrevs av sig själva men även av andra. I artikeln *Vägen till lycka – genom frihet eller kärlek?* undersöks tre veckotidningar; *Charme*, *Svensk Damtidning* och *Idun* från 1920-talet. Severinsson menar att kvinnan som valde att inte gifta sig fick utstå hån, men samtidigt kunde hon förknippas med frihet. Ett centralt begrepp i debatterna var lycka- och den ogifta kvinnans liv framställdes gärna som både lyckligt och olyckligt.³³

Helena Tolvhed skriver i sin avhandling *Nationen på spel – Kropp, kön och svenskhet i populärpressens representation av olympiska spel 1948 – 1972* hur bilden av femininitet och maskulinitet skapas i tidningar. Trots att fokus för avhandlingen ligger på idrottsevenemang är hennes undersökning intressant då konstruktionen av kön inte såg annorlunda ut i idrottsvärlden och tidningarna som berörde detta.³⁴ Manlig idrottsutövning togs på större allvar än kvinnlig, vilket Tolvhed liknar med hur synen på kvinnlig arbetskraft såg ut.³⁵

Charlotte Tornbjers doktorsavhandling *Den nationella modern* undersöker hur konstruktionen av moderskap sett ut under 1900-talets första hälft genom att granska svenska tidningar,

³⁰ Holgersson, Ulrika, *Populärkulturen och klassamhället: arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*, Carlsson, Diss. Lund : Lunds universitet, 2005, Stockholm, 2005, s. 156.

³¹ Blomberg, Eva, *Vill ni se en stjärna?: kön, kropp och kläder i Filmjournalen 1919-1953*, Nordic Academic Press, Lund, 2006, s. 244.

³² Hirdman, Anja, *Tilltalande bilder: genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*, Atlas, Diss. Stockholm : Univ., 2002, Stockholm, 2001, s. 292.

³³ Severinsson, Emma, *Vägen till lycka – genom frihet eller kärlek?, k ommer att publiceras i lir.journal 2016*.

³⁴ Tolvhed, Helena, *Nationen på spel: kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*, h:ström - Text & kultur, Umeå, 2008, s.158.

³⁵ Ibid, s. 225.

däribland *Husmodern*. Tornbjer menar att denna tidning bidrog till att förstärka husmodersidealet på 1920- och 30-talet.³⁶

Med Lenin på byrån, en doktorsavhandling skriven av historikern Andrés Brink Pinto, berör hur normer i noveller i svensk kommunistisk veckopress såg ut i mellan åren 1921 och 1939. Det är främst normer kring sexualitet, genus och klass som undersöks. Brink Pinto kan genom sin undersökning av novellerna påvisa att två kvinnoideal ställdes mot varandra och på så sätt skapade en normativ kvinnlighet. Han beskriver även att den styrande manlighetsnormen i tidningen var den kampduglige och kampfokuserade mannen. Brink Pinto visar att det fanns en utbredd heteronormativitet i hans material.³⁷

En kortare text i *Visuella spår* av Anna Sparrman, Ulrika Torell och Eva Åhrén Snickare vid namn *Mannen i fåtöljen* undersöker hur 1950-talsmannen framställdes i bilder i svensk veckopress. Torell menar att mannen allt oftare visades stillasittandes under 1950-talet. I exemplen syns mannen stillasittandes i sin fåtölj och att kvinnan passade upp honom. Detta stämmer väl in i bilden av hur genuskonstruktionerna såg ut på 1950-talet.³⁸

Inom svensk veckotidningsforskning är 1940-talet relativt outforskat. Internationellt sett finns det mer forskning. I *Managing bodies--managing relationships: the popular media and the social construction of women's bodies and social roles from the 1930s to the 1950s* undersöker sociologen Pamela Hyde hur det andra världskriget påverkat hur bilden av kvinnan och hennes kropp konstruerats i veckotidningen *New Zealand Woman's Weekly*. Hyde finner att kvinnans kropp beskrevs som mer praktisk under andra världskriget, men efter kriget förändrades beskrivningen till att behandla kvinnokroppen som något som var till för barnafödande. Likaså beskrevs kvinnan i större grad som en omhändertagande moder, en egenskap som även förväntades appliceras på män.³⁹

I *Changing Emotion Norms in Marriage: Love and Anger in U.S. Women's Magazines since 1900* av Francesca M. Cancain och Steven L. Gordon diskuteras hur bilden av det lyckliga äktenskapet skildrades i amerikansk veckopress, genom att undersöka hur känslor framställdes. De finner att tidningars skribenter i högre grad än tidigare beskrev känslor och förväntningar under 1940-talet. Samtidigt ansåg skribenterna att förväntningarna på ett lyckligt äktenskap behövde sänkas.⁴⁰

³⁶ Tornbjer, Charlotte, *Den nationella modern: moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft*, Nordic Academic Press [distributör], Diss. Lund : Univ., 2002, Lund, 2002, s. 258.

³⁷ Brink Pinto, Andrés, *Med Lenin på byrån: normer kring klass, genus och sexualitet i den svenska kommunistiska rörelsen 1921-1939*, Pluribus, Diss. Lund : Lunds universitet, 2009, Lund, 2008, s. 212.

³⁸ Sparrman, Anna, Torell, Ulrika & Åhrén, Eva (red.), *Visuella spår: bilder i kultur- och samhällsanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2003, s. 92.

³⁹ Hyde, Pamela, "Managing bodies--managing relationships: the popular media and the social construction of women's bodies and social roles from the 1930s to the 1950s" i *Journal of Sociology*, Vol 36(2), Aug, 2000, s.157.

⁴⁰ Cancain, Francesca M., och Gordon, Steven L., "Changing emotion norms in marriage: Love and Anger in US Women's Magazines since 1900." i *Gender & Society* 2:3, 1988, s. 315.

Teori

Som teori för denna uppsats har jag valt att använda mig av Yvonne Hirdmans teori om genuskontrakt hämtat ur boken *Genus – det stabila föränderliga former*. Genuskontraktet kan förklaras som både en överenskommelse och ett ok som både man och kvinna står under. Överenskommelsen innebär att det finns delar av genussegregationen som båda kön upplever som fördelaktiga. På så sätt blir genuskontraktet en förklaring till varför kvinnor och män stannar i stereotypa genuspositioner, så som mannens föreställning om att han bör försörja kvinnan, och kvinnans om att hon bör ta hand om hemmet. Hirdman utvecklade sin genusteori vidare genom att förklara män och kvinnor utefter bokstavsformler. *A* står för mannen, normen och det mäktiga. *A* får lov att vara en mångfacetterad figur, men styrs ändå av två grundläggande lagar.⁴¹ Dessa är att *A* är *A* för att han inte är kvinna och att *A* fungerar som normbärare. *A* är det som kvinnans formler, det finns ett flertal, får förhålla sig till. Kvinnan i sin tur kan stå som flertalet modeller.

Tanken utgår från att kvinnan direkt konstateras som ett *icke A*. På så sätt är det klargjort – hon är inte en man, hon är något annat som måste förklaras med andra formler. Som *a* fungerar hon som en mindre utvecklad och sämre version av mannen. Detta innebär att kvinnan, som en ofullständig man, är möjlig att jämföra med mannen.⁴² Något som kvinnan i formeln *B* inte kan, då hon är hon mannens totala motsats. Som *b* är kvinnan en sämre variant av mannens totala motsats *B*, exempelvis en kvinna som inte föder barn.⁴³

Jag upplever att Hirdmans teori är mer applicerbar på kvinnor än män, då det finns fler nyanser i hennes analys angående kvinnor. Förklaringen av mannen fungerar på ett större plan, för att förklara en manlig överordning, men mannen blir med Hirdman någon som kvinnan endast skall jämföras med. Då mitt källmaterial är fullt av normer om både kvinnlighet och manlighet behövs en vidare beskrivning av manlighetskonstruktioner.

Jag har därför valt att utveckla Hirdmans genussystem med R. W Connells teori om hegemonisk maskulinitet. Connell menar att maskuliniteten är mer komplex än tidigare genusforskning ansett den vara, och att den inte endast bestäms genom att relateras till kvinnor, utan även till män av annan sexualitet, klass och ursprung.⁴⁴ Connell beskriver sin teori med att det existerar en sorts maskulinitet, ett ideal, som gör att män kan hålla en överordnad ställning i samhället. Denna idealbild är föränderlig över tid. Detta kallar Connell för manlig hegemoni, där de mest iögonfallande bärarna av hegemonisk maskulinitet blir de som innehar mest makt. Hegemonisk manlighet är det få män som strävar efter och lever upp till, men detta till trots, är det något som en majoritet av männen drar nytta av, då det gynnar dem att leva i en patriarkal överordning. Det finns enligt Connells teori en genushierarki även inom den maskulina världen. I denna hierarki är exempelvis homosexuella män, men även män som uppfattas som feminina i beteende och framtoning, underordnade de heterosexuella männen och utesluts ur den hegemoniska manligheten. Även gällande klasser och etniskt

⁴¹ Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabila föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003, s. 47 – 65.

⁴² *Ibid*, s. 28.

⁴³ *Ibid*, s.84.

⁴⁴ Connell, Raewyn, *Maskuliniteter*, 2. uppl, Daidalos, Göteborg, 2008, s. 115.

ursprung förklarar Connell det som att utestängandet, *marginaliseringen*, av de på detta sätt underordnade männen *auktoriserar* den dominerande gruppens manliga hegemoni.⁴⁵

Sexualitetens roll för den sociala ställningen för vidare tankarna mot queerteori. Fanny Ambjörnsson, genusforskare vid Stockholms universitet, förklarar i boken *Vad är queer?* hur queerteori kan användas. Hon förklarar att detta är en mångfacetterad typ av teori, men som har som grund att undersöka hur regleringar och upplevelser kring sexualitet ser ut i samhället.⁴⁶ Som grund i samhället finns enligt queeteorin heterosexualiteten som norm, och samhället är format utefter detta. Ett begrepp som jag anser vara användbart för min undersökning är *heteronormativitet*. Genom att använda detta begrepp undersöker queerforskaren snarare de normer som är skapade kring sexualiteten, än sexualiteten i sig.⁴⁷

Metod

Metod och teori i denna uppsats är starkt sammanlänkande. För att nå hur frågor kring genus diskuterades i tidningen, görs ett urval av de texter som på olika sätt argumenterade kring genusfrågor. Då en stor majoritet av dessa var samlevnadsfrågor sållades de andra artiklarna bort. För att kunna visa hur diskussioner såg ut valde jag att använda mig av en kvalitativ textanalys. Jag använde mig även av en argumentationsanalys för att kunna utläsa åsikterna i tidningen för både årgången 1940 och 1950.⁴⁸ Jag valde att undersöka de argument som skildrade den allmänna tonen i artikeln. Om artikeln hade ett mer komplext budskap undersöker jag även argument som talade emot den allmänna tonen. De båda årtalens resultat komparerades sedan för att kunna se skillnader och likheter. På grund av uppsatsens begränsade omfång kortades resultaten från år 1950 ned, i förmån för att kunna visa den nya forskning som min undersökning om år 1940 bidrar med.

Material

Mitt material utgörs av artiklar från veckotidningen *Husmodern*, dels från årgång 1940 och även från 1950. Det fanns flera veckotidningar att välja mellan att undersöka denna tid, men då jag var nyfiken på hur en tidning med en målgrupp med en högre medelålder diskuterade genusfrågor, föll valet på *Husmodern*. Valet av den äldre målgruppen var främst baserat på min övertygelse om att dessa läsare hade upplevt fler politiska och sociala förändringar, och därför hade mycket att säga i sådana frågor.

Artiklarna jag undersöker berör samlevnad mellan män och kvinnor. För min undersökning har jag använt ungefär 200 stycken. År 1940 publicerades det en större mängd artiklar av eller om mäns syn på genusfrågor, vilket skapar en övervikt jämfört med de artiklar där kvinnor var tillfrågade.

Årtalen för min undersökning valdes på grund av den forskningslucka jag anser finns kring 1940-talet. Forskning kring vardagskultur präglas ofta av berättelser om andra världskrigets

⁴⁵ Ibid, s. 118.

⁴⁶ Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och kultur, Stockholm, 2006, s. 36.

⁴⁷ Ibid, s. 51-52.

⁴⁸ Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012, s. 93.

konsekvenser för samhället, men mer sällan om det kanske mest vardagliga av allt – de rådande normer som existerade i det heteronormativa Sverige.

Denna forskningslucka syns även i svensk veckotidningsforskning. Veckotidningsforskare som exempelvis Sköld tog avstamp i 1950-talet med titlar som *Från moder till samhällsvarelse* och *Ett råd för rum och tröst*. Endast Berger hade i sin bok *Fruar och damer* berört 1940-talet vidare, genom sin jämförelse av just *Husmodern* och *Idun*. Dock gjorde Berger ett nedslag 1945, d.v.s. i inledningen av efterkrigstiden, och jag undersöker det andra världskrigets första år. Jag valde att undersöka och jämföra årgången 1940 med den från 1950 på grund av att jag ansåg att forskningen kring tidigare årtal, men framförallt den mer rikliga forskning som fanns gällande 1950-talet, behövde förankras vidare.

Veckotidningen som historiskt källmaterial

De artiklar som publicerades i veckopressen hade genomgått en urvalsprocess där tidningens redaktion valde att publicera det material de ansåg passa deras ändamål. Även om ämnen kunde vara aktuella och haft samhällsrelevans betydde detta på intet sätt att de var hundra procentigt tillförlitliga faktamässigt. Därför kan det vara svårt att använda veckotidningen som en källa för att beskriva specifika historiska händelser.

Vad som egentligen kan utläsas ur en veckotidning som historiskt källmaterial har varit under debatt. Sköld menar att ”veckotidningarna inte kan stå på barriaderna” och att materialet i tidningarna inte kunde ha ett radikalt politiskt ställningstagande på grund av kommersiella intressen.⁴⁹ Genom detta utmålar hon en bild av veckotidningar som en sänlig tidningsform med opartiskt innehåll. Dock anser jag att genom att placera sig en politisk ”mittfåra” och publicera material som skulle passa en så stor läsarkrets som möjligt var i sig ett politiskt ställningstagande. Detta gör inte tidningarna politiskt radikala, men faktum är att politik fanns i tidningarna trots allt. Den komplexa dynamik som fanns i en veckotidning med dess många läsarsändare och röster målade ändå stundtals upp ett mer politiskt innehåll än Sköld vill gesken av.

Ser man dessutom innehållet i veckotidningarna som person- eller mikropolitiskt så faller Skölds argument om ett opolitiskt innehåll ännu mer. Anna-Karin Kollind, docent i historia, menar att ämnen som togs upp i veckotidningar går att tolka på detta vis.⁵⁰ Vilket innebär att tanken på de kommersiella intressen som enligt Sköld skulle styra, inte kväver det politiska ställningstagande som tidningarna faktiskt gör genom sina urval av material att publicera.

Veckotidningen bör kunna ses som en användbar källa för att få inblick i rådande normer, tankar och åsikter, eftersom tidningarna ofta fungerade som en slags ventil för främst kvinnor att få råd gällande diverse frågor. Både Holgersson och Severinsson anser att de frågor och debatter, både inskickade av läsare och skrivna av tidningens egna anställda, som lyfts i

⁴⁹ Sköld, *Ett råd för rum och tröst*, s. 353.

⁵⁰ Kollind, Anna-Karin, 'Hjärtespalten: en plats för vardagslivets mikropolitik', *I sitt sammanhang : essäer om kultur och politik tillägnade Rolf Törnqvist.*, S. 189-218, 2005, s. 189.

veckotidningarna är tydliga röster för de rådande normer och genuspositioner som fanns i samhället under tiden.^{51 52}

Avgränsningar

För denna uppsats har endast artiklar som berör samlevnad i *Husmodern* undersökts. Detta innebar att jag inte undersökt de skönlitterära inslag som finns i tidningen i form av noveller, samt inte heller de mer praktiska instruktionsartiklar som fanns i tidningen vid tiden. Jag valde bort undersöka tidningens frågespalter, då en analys av dessa hade gjort uppsatsens omfång för stort. Jag har inte heller gjort bildanalyser av varken bilder, foton eller reklam som existerade i tidningen.

⁵¹ Holgersson, s. 156.

⁵² Severinsson, s. 2.

Empirisk undersökning

I *Husmodern* förekom artiklar som berörde samlevnad på olika sätt. I årgång 1940 publicerades artiklar kring andra världskriget, umgänge, ogifta personer och skilsmässa. I utgåvorna från 1950 förekom artiklar om liknande frågor. Artiklar om sexualitet hade tillkommit och andra världskriget utgått. Då jag har låtit empirin styra kommer det vara dessa tematiser som beskrivs i kommande kapitel.

Husmodern år 1940

Husmodern gavs vid år 1940 ut en gång i veckan och med dess stigande försäljning under 1940-talet blev veckotidningen mycket populär.⁵³ I årgången 1940 publicerades flera artiklar som kunde relateras till andra världskriget och framförallt den då rådande situationen i Finland. Utöver dessa publicerades artiklar om olika sorters husmorstips som matlagning och hemskötsel, sytävlingar och hemma hos-reportage. Tidningen var även en populär plats för reklam, och en stor mängd text- och bildannonser publicerades regelbundet.

I varje nummer av tidningen förekom en till tre artiklar om samlevnad mellan män och kvinnor. Dessa hade olika teman under årets gång och innehöll olika sorts problematik. En artikelserie som berörde synen på manligt och kvinnligt var *Mannens syn på oss* och *Vår syn på mannen* som förekom frekvent. *Mannens syn på oss* fanns i 46 nummer och *Vår syn på mannen* i 5 nummer under 1940. Artiklarna fungerade som en slags insyn i tankarna hos det motsatta könet. Tidningens skribenter ställde ett tiotal frågor till män och kvinnor som vid tiden var välkända, exempelvis konstnärer eller författare. Läsaren fick ta del av olika infallsvinklar gällande ämnen som kunde beröra hur en god hustru skulle vara. Frågorna formulerades på olika sätt men följde samma mall gällande ämne.

Kvinnor beskriver kvinnor

I *Husmodern* utgick artiklarna från att det fanns en skillnad mellan kvinnor och män. Denna åtskillnad syntes tydligast i artikelserien *Mannens syn på oss* och *Vår syn på mannen* där frågorna från skribenterna var formulerade utifrån mäns och kvinnors olikheter. Denna tydliga åtskillnad mellan könen märktes även i *Filmjournalen* som Blomberg undersökte i *Vill ni se en stjärna?* Hon upptäckte att skribenterna för tidningen positionerade sig utefter en genusordning vid intervjuer på liknande sätt som skribenten för *Mannens syn på oss* och *Vår syn på mannen*.⁵⁴

I artikeln *Varför ska kvinnan göra sådant väsen av mannen?* ifrågasatte en insändare varför kvinnor skulle förhålla sig så mycket till männen. *Husmoderns* skribent skrev som förklaring att kvinnor skulle göra detta för att männen var stabila och fanns där för kvinnan i svåra stunder.⁵⁵ Skribenten menade även att kvinnorna skulle visa tacksamhet:

Att en man arbetar för en är för mig personligen något så stort, att jag anser att man skall tacka för det var dag med vad som svarar däremot, vänlighet, godlyntet, ömhet, (sådant som gör livet lätt, ja uthärdligt, i alla svårigheter).⁵⁶

⁵³ Berger, s. 113.

⁵⁴ Blomberg, s.116.

⁵⁵ *Husmodern*, 1940:1, s.13.

⁵⁶ Ibid.

Det ansågs vara av största vikt att vara en förstående hustru. Innebörden av kvinnlighet diskuterades inte i artiklar utan en tydlig relatering till manlighet. Istället fick typen av artiklar som publicerades i tidningen stå svarande för vad som kunde utläsas som typiskt kvinnligt. Artiklar som berörde skötsel av växter, hushåll och praktiska ting var dominerande och publicerades frekvent. Med Hirdmans genusteori blev den kvinnliga sidan av genuskontraktet, där hemmet var kvinnans domän, tydlig.

Krigets påverkan

Framförallt under 1940 var artiklarna inriktade på hur ransoneringen under andra världskriget skulle tacklas. Kriget intresserade *Husmoderns* skribenter, men då främst inriktat på hur kvinnorna i Finland klarade av sin vardag under det finska vinterkriget. Tidningens skribenter menade att svenska skolflickor stickade vantar och mössor för att hjälpa den finska befolkningen under vinterkriget. Några utgåvor senare kom det en reaktion på detta i form av en artikel, där kvinnan som reagerade menade att ”det sant kvinnliga” i denna situation istället borde varit att hushålla extra noga med hushållskassan för att skänka pengar till Finland. Pengar kunde inneburi att Finland kunnat köpa sig ett stridsflygplan. Kvinnan menade att stickandet och de små gesterna inte längre tjänade något till och att svenskarna behövde engagera sig på riktigt. Därför hade hon nu skapat en organisation och insamling.⁵⁷ Att hjälp med stridsmateriel hade inneburi en inblandning i kriget verkade oviktigt för skribenten. Ännu visste inte den svenska befolkningen om huruvida Sverige skulle bli aktivt stridande i det andra världskriget. Kriget i Finland berörde åtminstone kvinnan som skrev i *Husmodern* till den grad att hon svek både den passiva hållningen som svensk i kriget, men även som kvinna.

Att artiklarna främst riktade sig till redan gifta, och kanske något äldre kvinnor, blev tydligt när unga kvinnor beskrevs i tidningen. Unga kvinnor berördes som något nytt och en grupp som behövde förklaras. En generationsklyfta blev tydlig mellan yngre kvinnor och *Husmoderns* läsare. Tidningen ville förklara nya fenomen för sina läsare, som hur unga kvinnor tänkte när de valde utbildning eller angående kärlek. Få gånger moraliserades det från tidningsskribenternas sida. I majoriteten av fallen beskrevs de unga kvinnorna som på rätt moralisk väg mot äktenskap och barn, trots de förändrade ideal de levde under.

Yngre kvinnor beskrevs gärna i positiva ordalag, vilket syns tydligt i en artikel om förändrade ideal angående bröllop under kriget och vilka förväntningar som kvinnor hade på denna händelse. På grund av att många av de män som var i giftasålder låg inkallade blev det viktigare att kvinnorna som de skulle gifta sig med var sparsamma och visade förståelse för att paret inte skulle ha tid för att resa på långa utlandsresor efter bröllopet. I artikeln *Vad tidens unga brudar nu skatta högst* intervjuades en rad unga kvinnor om hur de firat bröllopsresa med sina inkallade makar. Samtliga kvinnor berättade om att de, dagen efter bröllopsceremonin, fått återgå till vardagslivet och att männen åkt tillbaka till militärförläggningen. Artikeln var vinklad så att det framgick att det hade skett en förändring med dessa unga kvinnor. Det viktigaste för dem var att få umgås med sina makar, oavsett var

⁵⁷ *Husmodern*, 1940:9, s. 21.

och hur länge. De visade på så vis en stor förståelse för den rådande situationen männen stod inför.

I artiklar som undersökte hur det andra världskriget påverkade genuskonstruktionerna och det fanns en oro för vad förändringarna kunde komma att innebära. I artikeln *Gör kriget man och kvinna till främlingar för varandra?* menade skribenten att kvinnor behövde visa förståelse för vad männen gick igenom när de låg inkallade. En intervjuad kvinna beskrev det såhär:

Min make tycker om att veta att, att jag på min sida lever med honom jämt i hans dagliga gärning där ute i Finland. Och så fort han ringer försöker han alltid tala i möjligaste mån för mig just vad han sysslar med för att jag skall kunna känna mig in i hans miljö.⁵⁸

Det framställdes som viktigt att uppfylla sin roll som förstående maka även om maken inte fanns direkt i hemmet. Detta ansåg skribenten skulle innebära att männen inte kände att det var svårt att återanpassa sig till det vanliga samlivet när de kom hem. Med Hirdmans genuskontrakt innebar detta skilda uppgifter, med mannen på offentligt arbete och kvinnan i hemmet.

Artikeln *Ny kvinna?* gav sken av det rådande kvinnoidealet som en mindre utseendefixerad och mer praktiskt lagd kvinna utmålades. Förklaringen som gavs till denna förändring var krigets påverkan på det svenska samhället. Kvinnan hade inte längre tid och råd med att vara ytlig, då tyger till kläder och skönhetsartiklar behövde prioriteras bort ur ransoneringsbudgeten. Som reaktion på detta intervjuades en rad män som alla hoppades att detta var något som skulle försvinna efter kriget, och att deras fruar men även kvinnor i allmänhet, skulle återgå till att ”koktera med sitt utseende”. Att kvinnan inte längre var en tydlig motsats till mannen gällande utseende ogillades.⁵⁹

Umgänge och vänskap

Den yngre generationen kvinnors beteenden undersöktes vidare i artikeln *Går fästmän helst ut ensam?* där 10 unga kvinnor tillfrågades deras umgängesvanor utan sin fästman. De inkallade fästmännen innebar förändringar i umgängesformerna. Kvinnorna tillfrågades om de tyckte att det var acceptabelt att umgås med andra män, i form av vänner, utan sin fästmans närvaro. Alla kvinnor, förutom en, uttryckte att detta inte var något de själva gjorde då de ansåg att det vore opassande. Om andra par hade tillit till varandra var det inte problematiskt. Kvinnan som avvek från detta resonerade på detta sätt:

Jag undrar just vad min fästman skulle säga om jag satt inne kväll efter kväll och bara tänkte på honom. För oss moderna självförsörjande flickor är väl mannen inte allt. Även om han har blivit medelpunkten i vår tillvaro, så har vi en del andra intressen. Under förra kriget kanske fästmän satt hemma och fällade handdukar. Nutidens unga flickor förstår nog att göra det bästa möjliga av dessa härliga sommarkvällar utan att därför på minsta vis gå till överdrift. Tror ni inte att fästmannen till fullo förstår att värdesätta våra pigga, uppmuntrande brev där vi berättar just om sådana oskyldiga nöjen.⁶⁰

⁵⁸ *Husmodern*, 1940:6, s. 30.

⁵⁹ *Husmodern*, 1940:9, s.22.

⁶⁰ *Husmodern*, 1940:29, s. 25.

Denna kvinna såg inte själva umgänget i sig som problemet, så länge det var ett ”oskyldigt” nöje. Detta var inte endast ett avvikande tänkande sett ur en artikels sammanhang, utan under hela årgången. Tidningen sammankopplade under 1940 män och kvinnors umgänge med romantiska intressen och äktenskap. Detta blev tydligt när en av de andra kvinnorna beskrev varför hon, likt de andra, inte tyckte att sådant umgänge passade dem:

Naturligtvis skall man inte göra det. Vad har man för resten för glädje av att träffa andra män än sin fästman, när man är förlovad. Det är ju i alla fall så litet värt, en kvälls sällskap med en annan, så det kan hon väl gott offra. Jag menar visst inte att hon ska isolera sig, ingalunda, men först med fästmannen vid sin sida kan hon ha roligt i andras sällskap. För min personliga del har jag alltid längtat efter min fästman om jag varit borta någonstans utan honom, vad kan jag då ha för glädje av att gå ut med någon annan? Många flickor tror nog att de vinner något med att kanske göra sin fästman svartsjuk genom att träffa andra, men många gånger förlorar de nog på det.⁶¹

Umgänget med män, åtminstone de som var i ungefär samma ålder som kvinnorna (men även äldre), kopplades direkt ihop med romantik. En romans enligt tidningen innebar alltid att ett heteronormativt äktenskap låg i framtiden. Den problematik som tidningen gärna visade gällande unga kvinnor och deras förhållanden syns i citaten. Artiklar om ogifta kvinnor och deras umgängesmönster problematiserade bilden av hemmet som kvinnans plats. Med tidningens retorik var snarare hemmet hustruns plats. Skribenterna ansåg att den yngre ogifta kvinnan borde 1940 fått ha ett mer fritt umgängesliv så länge det skedde med rätt moral. Enligt Hirdmans genusteori borde en ogift kvinna, en icke-moder, fallit under kategorin *b*, alltså en sämre variant av mannens motsats. *Husmoderns* skribenter visade med sina artiklar en annan syn, den ogifta kvinnan kunde ha friheter utanför genuskontraktet, så länge hon i framtiden skulle underteckna genuskontraktet och på så vis utvecklas till ett fullvärdig *B*.

Det andra världskriget innebar enligt *Husmodern* förändrade kvinnliga beteenden och egenskaper. Det viktigaste för en ung kvinna ansågs vara att visa förståelse för sin fästman eller make som låg inkallad. Kvinnan skulle inte ha för stora krav på sin materiella tillvaro. *Husmoderns* läsarkrets tillhörde den redan gifta kvinnan, alltså den något äldre, som inte upplevde de svårigheter som kriget kom att innebära för de yngre kvinnornas första gifta år, och därför beskrevs problematiken kring detta som något främmande. Det görs på så sätt en åtskillnad mellan kvinnorna. Båda parter framställs som mannens totala motsats, med andra tankar, känslor och livsuppgifter. Med Hirdmans genusteori var kvinnor i dessa frågor ett *B* men åtskillnaden mellan åldersgrupperna, de gifta och de ogifta, innebar att de inte var likvärdiga *B*:n. De gifta kvinnorna resonerar kring de ogifta som att de upplevde att dessa får utstå svåra prövningar, men att de klarade dessa fint. Att de valde att trots svårigheterna, prioritera att skaffa man och barn gjorde dem till något mer än *B*, ett *B* med guldstjärna.

Män beskriver kvinnor

Rösterna i tidningen under årgången 1940 var inte endast kvinnliga. Män intervjuades frekvent. En artikel som hade samma budskap om noga hushållning med pengar och råvaror var *Behöver inte även vi en ny moral?* Den intervjuade mannen menade att Sveriges hushåll behövde dra ned på sina materiella behov. Han menade att de prövningar som landet stod

⁶¹ Ibid.

inför gällande kriget gjorde att människor i stort skulle avstå att till fullo utnyttja den materiellt höga standard som svenskar hade före kriget.⁶² När mannen riktade sig mot hushållen i artikeln gjorde han samtidigt det automatiskt mot kvinnorna. Det var kvinnan i äktenskapet som blev ansvarig om hushållet överkonsumerade. Hemmets domän var i högsta grad kvinnlig.

Varken tidningens redaktion eller intervjuade kvinnor beskrev vad som egentligen var kvinnliga egenskaper vid tiden. Kvinnligheten var enligt dem i förändring. De intervjuade männen kom istället att axla detta uppdrag. I flera artiklar per utgåva hördes mannens röst i *Husmodern*, vilket kunde bero på att tidningen hade en relativt hög manlig läsarkrets.⁶³ Detta kunde även bero på att det fanns en nyfikenhet kring hur mannen tyckte och tänkte hos tidningens kvinnliga läsare - vardagskvinnan.

Dock var det på intet sätt några ”vardagsmän” som hörs i tidningen under 1940. Främst var det författare, konstnärer och rektorer. De flesta frågorna berörde deras syn på typiskt kvinnliga beteenden och nycker. Något speciellt stort utrymme att utveckla sina tankar fick varken män eller kvinnor i *Husmoderns* artiklar överlag. I *Mannens syn på oss*, där ett tiotal frågor och svar skall rymmas på en halv till en sida av tidningen blev svaren i regel korta. Somliga frågor som ställs var specifika gällande vilka egenskaper mannen upplevde att kvinnor i allmänhet hade, men andra frågor var bredare, som exempelvis frågan om kvinnor på arbetsmarknaden.

Kvinnliga egenskaper

När männen uttalade sig om kvinnliga egenskaper sker det främst i *Mannens syn på oss*. En man besvarade en fråga om kvinnlighet såhär:

Vilken egenskap sätter ni mest värde på hos en kvinna?

Svar: Kvinnlighet = allt det bästa, som komplettera mannens väsen liksom jag sätter som manligt allt det bästa, som kompletterar kvinnans väsen.⁶⁴

Med Hirdmans genusteori blev ett typiskt A-B-förhållande tydligt. Resonemang om kvinnor och män som varandras motsatser var mycket vanliga i denna artikelserie. Ett resonemang om att dessa motsatser skulle komplettera varandra, både i samhället men även personligen följde vanligtvis;

Vilken kvinnotyp föredrar ni?

Svar: Erfarenhet visar, att det är den ljusa av alla nyanser, förmodligen därför att jag själv är mörk. Som alla män är jag också svag för estetiska valörer – ett yligt drag hos mannen – men de avslöja mycket snabbt sitt mindre egenvärde, om de inte motsvaras av någon eller några *egenskaper*. Även en mycket vacker kvinna är vacker endast när hennes skönhet *lever* och den lever av näring inifrån. Av samma anledning är även inte estetiskt vackra kvinnor ofta mycket vackra. Viktigt är vidare att en kvinna inte är för storväxt i förhållande till mannen. För att kunna utveckla våra manliga ömma egenskaper måste vi åtminstone behålla illusionen om det svaga

⁶² *Husmodern*, 1940:29, s.7.

⁶³ Berger, s. 115.

⁶⁴ *Husmodern*, 1940:5, s. 15.

könet. Så länge det finns hejare till karlar, behöver ingen kvinna vara ledsen för att inte komma i åtnjutande av den starkares kärlek och beskydd.⁶⁵

Husmoderns skribenter och de intervjuade kvinnorna sammanförde inte kvinnlighet med några yttre egenskaper. Bilden av en praktisk kvinna var tydlig. Dock talade männen gärna om vad som för dem var en attraktiv kvinna. En kvinna som var tilltalande klädde och förde sig väl, log mycket samt var naturlig framfördes som idealet. I frågan om naturlighet uttryckte många män att de inte ville att en kvinna skulle använda sig av smink. Sminkade kvinnor kallades ofta för "konstgjorda". Män uttryckte sin avsky för kvinnor som frångick det naturliga idealet genom att använda kosmetika, vissa mer humoristiskt än andra:

Vad lägger ni först märke till hos en kvinna?

Svar: Naglarna, om det går för sig. Och har hon dem rödlackerade eller gröna, så tar jag av mig glasögonen och gläds åt min närsynthet.⁶⁶

Männens syn på kvinnors utseende passade väl in i den bild av den praktiska och icke ytliga kvinnan som *Husmodern* skapade genom diskutera ett förändrat ideal. Männen uttryckte ofta att de hoppades att kvinnan skulle återgå till "vårda sitt yttre" mer när kriget var över. När egenskaper skulle diskuteras var frågan om kvinnlig humor populär att ställa av *Husmoderns* skribenter. En man fick denna fråga och i ingressen sammanfattades hans åsikter såhär: "Humorn hos kvinnan är vad han tycker om".⁶⁷ Vid vidare läsning gick det att se att hans svar var något mer komplext:

Har kvinnan humor?

Svar: Somliga. Humorn är en härlig egenskap hos en kvinna, ty den räddar henne från det värsta öde som kan drabba henne. Nämligen att låta emancipationens alla osmälta visdomar och lösryckta kunskaper stiga henne åt huvudet, så hon på allvar tror sig vara de dumma karlarnas överman i tanke- och handlingskraft. Ett sådant sterilt viktigpetteri gör henne odräglig och direkt skadlig. Men insvepta i humorns mjuka bomull bli intelligens och halvbildning förtrollande egenskaper hos kvinnan.⁶⁸

På samma fråga svarade en annan man såhär.

Svar: Vilken kvinna? Omöjligt att besvara den frågan generellt. Jag tror att de flesta kvinnor sakna sinne för humor, men att de leva lika lyckligt för det. En sådan brist är visst ingen börda. Sitter man t.ex. på ett folkmöte och hör en talare säga något roligt, så märker man att den manliga publiken reagerar snabbast. För den tvivelaktiga humorn, som männen villigt uppskatta, hysa kvinnorna motvilja, vilket hedrar dem. Kvinnliga humorister äro fåtaliga, men bland skrivande damer finns dock lysande undantag. Anna Brantings böcker genomlystes av en stark humor. I Agnes von Krusenstjernas verk märker man en satirisk ådra. Detsamma gäller om danskan Thit Jensen.⁶⁹

Denne mans svar är typiskt för hur majoriteten av män förhöll sig till frågorna de skulle besvara. Trots medvetenhet om svårigheten att generalisera om en stor grupp människor

⁶⁵ *Husmodern*, 1940:7, s. 17.

⁶⁶ *Husmodern*, 1940:49, s.20.

⁶⁷ *Husmodern*, 1940:2, s. 18.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ *Husmodern*, 1940:4, s.26.

gjorde de det ändå. Männens bild av kvinnan var oftast att hon var fysiskt tilltalande och mannens totala motsats. Kvinnor beskrevs i dessa svar alltid i relation till mannen, men aldrig i relation till andra kvinnor. Möjligtvis var det så att tidningens skribent hade bett männen att svara i så generalla och kortfattade drag som möjligt. Men faktum var att artikeln ibland tilläts vara längre om svaren blev längre än vanligt.

Den frekvent förekommande frågan om humor i *Männens syn på oss* visade tydligt att humor inte var något som alltid kunde sammanföras med kvinnlighet enligt männen. Majoriteten av männen diskuterade om kvinnors humor utifrån synen att det var något avvikande bland kvinnorna och annars var en typiskt manlig egenskap. I männens resonemang, men även i frågornas utformning syns vad Hirdman skulle kalla för ett A och B- mönster. Män och kvinnor var varandras motsatser, där mannen var normen att förhålla sig till, även gällande egenskaper som humor.

Det förekom dock två män som helt avvek från denna sorts resonemang och menade att det inte fanns skillnader mellan könen. En av dem, en finsk skulptör, som beskrevs med orden ”För honom är det självklart att män och kvinnor är jämställda” besvarade därför en fråga på detta vis:

I vilken skepnad: som musa, madonna, leksak eller sfinx är kvinnan mest åtråvärd för en konstnär?

Svar: Jag tror att en klar personlighet är i alla avseenden den bästa egenskap hos både kvinnan och mannen. Och en god vilja och goda tankar skapa musan och madonnan, till glädje för en själv och för ens omgivning.⁷⁰

Husmodern hade även i samma ingress förklarat hans mer koncisa svar med hans nationella tillhörighet som finsk. Att vara finsk var vid denna tid något som *Husmodern* gärna påpekade, med tanke på rådande läge för landet i det andra världskriget. Det gjordes en tydlig skillnad på svenskhet och finskhet, med ett stort vurmande för det sistnämnda. Genom åtskillnaden och tillskrivandet av egenskaper baserat på nationell tillhörighet syntes den rådande nationalismen. Även om Finlands sak ansågs vara ”vår” så var det viktigt att påvisa att mannen i artikeln inte var svensk.⁷¹

Männens syn på oss blev ett intressant inslag i en tidning vars läsarkrets var dominerande kvinnlig. Genom att förklara för kvinnorna hur mannen såg på dem lät tidningen mannen vara en tyngre röst även här. Publiceringen av männens svar, utan någonslags kommentar eller övrig diskussion om kvinnlighet, innebar att mannen blev den som bestämde normerna som kvinnan skulle uppfylla och leva efter. Mannen blev på så sätt normbäraren, som genom att inte vara kvinna samtidigt definierade vad en kvinna var.

Även i Bergers undersökning av årgången 1945 i *Fruar och damer* fanns en liknande artikelserie. 1945 hette den dock *Mannen avslöjar*, vilket innebar att tanken om åsikter från båda kön hade skrotats. Den intervjuade mannen gavs frågor om samlevnad snarare än kvinnoosyn. *Mannen avslöjar* publicerades endast i 20 utgåvor jämfört med 1940års 46

⁷⁰ *Husmodern*, 1940:32, s. 32.

⁷¹ Björkman, Hirdman, Lundberg, s. 309. Hall, s. 258.

utgåvor. Berger menade att männen 1945 talade för jämlikhet, men att en grupp även önskade sig en "ljuv liten fru". Berger fann att det fanns ett stort utrymme för debatt under årgången 1945.⁷² Bergers undersökning påvisade på så sätt liknande resultat som min. Det fanns utrymme för mer än en kvinnosyn i denna typ av artikel och dessa syner kunde vara motsatta varandra både 1940 och 1945.

Kvinnors syn på arbete

Det andra världskrigets inkallningar innebar att en större mängd kvinnor kom ut på arbetsmarknaden.⁷³ Under 1940 förekom ett tjugotal artiklar om arbete i *Husmodern*. Av dessa handlade samtliga om kvinnligt arbete. Majoriteten av artiklarna berörde kvinnor som arbetade på ett positivt sätt vilket syntes tydligast i artikelserien *Jag klarar min makes arbete*. I artiklarna intervjuades kvinnor som tog över sina inkallade makars arbete, exempelvis jordbruk, om hur de upplevde de nya ansvaren. "Oerhört roligt och intressant är att få sköta om det hela på egen hand ett slag" sade en kvinna.⁷⁴

Även i andra artiklar argumenterade kvinnor för de kvinnor som väl arbetade på alla sätt klarade det lika väl som männen. Dock förekom det kvinnor som uttryckte att de hellre ville vara hemmafruar. Dessa kvinnor argumenterade utifrån att det var deras vilja att inte arbeta. Tolvhed menar i *Nationen på spel* att kvinnligt idrottsutövande trivialiserades som kvinnligt förvärvsarbete.⁷⁵ I *Husmodern* trivialiserades inte kvinnors arbete på det sätt som i Tolvheds material. Arbetet framställdes snarare som något positivt. Tolvhed använde sig av andra slags tidningar.⁷⁶ Hennes tidningar hade inte endast kvinnor som målgrupp vilket kan ha påverkat hennes resultat.

Tornbjer menar i *Den nationella modern* att ett husmorsideal befäste sig i *Husmodern* under åren fram till 1930-talet. Därför blev de positivt vinklade artiklarna om kvinnors arbete på 1940-talet intressanta, då de motsatte sig detta ideal till viss del.⁷⁷ Detta visar hur tidningen skiftade ställning under 1940 i förmån för det behov av kvinnlig arbetskraft som fanns under kriget.⁷⁸ Tidningens artiklar motsatte sig inte förändringarna i Hirdmans genuskontrakt 1940. Det visade att det ideal som Tornbjer menar befäste sig förändrades kort därpå.

Ett problem flaggade dock *Husmoderns* skribenter för gällande kvinnor på arbetsplatsen. Den ökade kvinnliga närvaron på de annars mansdominerade arbetsplatserna kunde innebära att kvinnorna kunde blivit kära i sina chefer. Med denna fråga i åtanke intervjuades flera unga kvinnor som både bekräftade och problematiserade denna bild i artikeln *Blir hon kär i chefen?* Kvinnorna som intervjuades höll med om att det förekom förhållanden på arbetsplatserna. Majoriteten av kvinnorna menade att detta inte var något som de var intresserade av, men av olika anledningar.⁷⁹ En av kvinnorna uttryckte sig såhär:

⁷² Berger, s. 118.

⁷³ Overud, s. 226.

⁷⁴ *Husmodern* 1940:25, s.19

⁷⁵ Tolvhed, s. 225.

⁷⁶ *Ibid*, s. 71.

⁷⁷ Tornbjer, s. 258.

⁷⁸ Overud, s. 226.

⁷⁹ *Husmodern* 1940:42, s. 15.

Just det faktum att han är min chef skulle alltid hindra mig från att bli kär i honom. Jag kan inte förklara varför, men jag inte gå och bli i kär i någon som redan på förhand har rätten att befalla över mig och bestämma hur jag ska bete mig. Sen må han vara aldrig så tjusig och tilldragande..⁸⁰

Det fanns dock en kvinna som tvärtemot menade att det var just detta som gjorde chefen attraktiv som en potentiell livskamrat:

Just det att han kan befalla och behärska situationen gör att jag tvärtom tycker det är mycket naturligt att unga flickor förälskar sig i honom. Varje verklig kvinna vill ju känna sig underlägsen och liksom bli tvingad av någon, som är starkare än hon.⁸¹

Att detta skulle varit någon gängse syn på hur kärlek uppstod, med ordval som anspelade på tvång, syntes aldrig i *Husmodern* igen. En kvinna berättade om en kollega som gifte sig med sin chef och menade att kollegan uttryckt sig såhär när hon gifte sig:

”Vem vet om jag inte kunde ha fått högsta chefen om jag bara väntat och inte rusat åstad och bundit mig vid en av *avdelningscheferna*?”. Hörde hon inte till den där typen som permanent blir ”kär” i sin chef, jag bara frågar?⁸²

Denna kvinna befäste *Husmoderns* inledande problematisering av kvinnor på arbetsmarknaden. Att kvinnan i anekdoten faktiskt ville återvända till arbetsplatsen men maken förbjöd henne, vilket gjorde att hon ville lämna sin make, blev sekundärt. Att umgänget mellan de olika könen var omöjlig utan risk/chans för romans visade den tydliga heteronormativitet som präglade tidningen. Att alternativa umgängesformer, vänskapliga mellan könen eller sexuella mellan samma kön, förekom inte i *Husmodern*.

Männens syn på arbete

Männens syn på kvinnor på arbetsmarknaden liknade den som kvinnorna i tidningen uttryckte. Dock fanns det åsikter om vilka arbetsområden som var passande för en kvinna att arbeta på. Majoriteten i *Männens syn på oss* menade att kvinnor kunde arbeta med vad som helst. Vikten lades istället på att ett arbete skulle passa både kvinnor som män personligen. Dessa män valde att inte resonera eller skilja kvinnorna från männen gällande frågor om arbete. Utifrån Hirdmans genusteori föll på så sätt kvinnan utanför de formler som hon menade definierade kvinnor och män. Kvinnorna var varken kategori *B*, *a* eller *b*. De närmade sig istället ett *A*. I dessa svar om arbete uppfyllde kvinnorna samma norm som mannen och kunde utföra likvärdiga arbeten arbetsmarknaden som honom.

I övriga svar om arbete förde majoriteten av männen ett resonemang som passade in i *B* och argumenterade för ”kvinnoyrken”. Dock fanns det män som snarare resonerade ur ett *a*-perspektiv om kvinnor på arbetsmarknaden. De fick arbeta, *men* inte med maskineri eller speciellt fysiskt arbete. Kvinnor ansågs inte klara det lika bra som en man. En man som hade tydliga åsikter om vilka yrken som passade en kvinna och varför resonerade som följer:

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

⁸² Ibid.

Utom forskningsresande som jag redan nämnt: domare och präst. Till domare passar hon inte därför att hon så ofta har svårt att skilja mellan person och sak. Mannen råkar ofta i samma dilemma, men det gäller i högre grad kvinnan som är mera känslomänniska.⁸³

Det fanns även en tredje kategori män, som var färre än i de andra två. Dessa argumenterade för att kvinnor inte bör arbeta alls. Framförallt ansågs det opassande att gifta kvinnor arbetade, vilket kan ses som en reaktion på den förändrande lagen om att det inte längre var tillåtet att avskeda gifta kvinnor.⁸⁴ Att kvinnor arbetade var, enligt dessa män, en konsekvens av att hushållet inte fick in tillräckligt mycket pengar. På så vis lades en ”skuld” på den som borde vara ensam brödvinnare – mannen. Denna argumentation utgick från att det inte fanns någon direkt vilja från kvinnor att arbeta. Dessa män ansåg att kvinnor ville stanna hemma och ta hand om hushållet. Med Hirdmans ord hade männen inte uppfyllt sin del i genuskontraktet. Vidare beklagade sig dessa män för vilken stress de arbetande kvinnorna måste känt för att ta hand om både arbete och hem. Vad som syntes här var en reaktion på de spänningar som kvinnan på arbetsmarknaden skapade på Hirdmans genuskontrakt. Att kvinnan lämnade hemmet och på så vis var en del av den offentliga världen, innebar att kontraktet förändrades i grundvalarna. Det andra världskrigets effekter på arbetsmarknaden kom på så sätt att förändra det finstiltta i kontraktet i *Husmoderns* artiklar.

Att frågan om kvinnor och arbete ställdes visade att det ansågs finnas en problematik med kvinnor på arbetsplatserna enligt *Husmodern*. Somliga svar talade dessutom för att denna syn delades av flertalet män, som istället för att besvara frågan om arbetsplatser talade om kvinnans roll i hemmet. Kvinnan på arbetsplatsen innebar en förändring i synen på kvinnlighet. Artiklarna som publicerades i *Husmodern* där kvinnan sågs som någon som borde arbeta och gjorde det väl visade hur tidningen ironiskt nog frångick sitt namn.

Mannens roll på arbetsplatsen diskuterades aldrig i *Husmodern*. Rollen i genuskontraktet var på så sätt inte under diskussion för mannen, vilket visade hur cementerad bilden av det offentliga arbetet som en manlig sfär var. Även om kvinnlig arbetskraft var något som *Husmoderns* skribenter såg som positivt 1940, så publicerades tankar som visade att det inte var oproblematiskt.

Kvinnor beskriver män

Vår syn på mannen förekom endast i fem utgåvor av *Husmodern* 1940. Inledningsvis under året publicerades *Vår syn på mannen* och *Mannens syn på oss* växelvis, men detta kom att upphöra och kvinnornas åsikter om mannen hördes mer sällan. Artiklarna var utformade likt de som männen förkom i. Frågorna som kvinnorna besvarade följde inte någon specifik mall utöver att de berörde deras syn på manlighet i stort. Dock skiljde sig *Husmoderns* presentation av kvinnorna och männen från varandra. Kvinnornas svar beskrevs i större drag i ingressen som ironiska eller humoristiska. Kvinnorna som besvarade dessa frågor var likt männen konstnärer eller aktiva på annat sätt inom kultursfären. Det förekom även en kvinna som beskrevs som fru till en filosofie magister som svarade såhär:

Vilka män tycker ni bäst om?

⁸³ *Husmodern*, 1940:33, s. 27.

⁸⁴ Overud, s. 13.

Svar: Jag tycker om alla män är barnsliga, d.v.s. nästan hela släktet. De sällsynta exemplar, som inte "handlar som en man" och skyller alla motgångar på kvinnan, är inte dumma heller.⁸⁵

Att skratta åt männen, även sin make, framhöll *Husmodern* som något vardagligt i artikeln *När skrattar ni åt er man?* där flera kvinnor uttalade sig om saker de fann roliga med deras makar. En kvinna uttryckte:

Min August är som alla andra karlar rent barnsligt förtjust över en ny kostym – när jag betraktar honom i smyg ser jag hur han skiner som en sol vid tanken på hur bra han ska komma att ta sig ut i sin nya skrud. Hänförd stirrar han på sin egen bild i spegeln medan han förläget smeker den nya tygytan, som ska få fram allt det donjuansaktiga i hans utseende så som ingen kostym tidigare. Men så plötsligt ser jag till min häpnad hur hela ansiktet stelar till. Där står han och stirrar på kostymen i spegeln med den buttraste, likgiltigaste och samtidigt mest besvärade min i världen. Det första glädjestrålade ansiktet under provningen är hans verkliga jag, det andra är den mask min herre och man anlägger, när han är hos skraddaren. Han tror nämligen att det fodras av en verklig man att han skall se fullkomligt uttråkad ut i det ögonblicket: inte kan en riktig karl erkänna för yttervärlden att han är hänförd över att få något nytt i klädväg. Tror han. Och som den hänsynsfulla maka jag är vänder jag mig finkänsligt bort, när jag skrattar åt honom och hans lilla idé.⁸⁶

Kvinnan menade att hennes make förändrade sig för att passa i mansrollen. Med Connells maskulinitetshierarki får inte män uppfattas som feminina om de eftersträvar den högre nivån av hegemonisk manlighet. Mannen riskerade att uppfattas som feminin då han brydde sig om sitt utseende och därför förändrade han sig.

Att likna mannen vid ett barn var väldigt vanligt förekommande i svaren på frågorna i *Vår syn på mannen*. Formuleringar som "han leker endast med mekaniska leksaker" förde tankarna mot barn.⁸⁷ Detta talade för att det fanns en idealbild av mannen, som mer mogen än vad många män var. Kvinnorna som reagerade på detta visade att deras män inte levde upp till denna idealbild. Med Connells teori om hegemonisk manlighet nådde dessa män inte upp till den högsta nivå som eftersträvades. Att män beskrevs som pojkar i förlöjligande syfte märkte även Brink Pinto i *Med Lenin på byrån*. Brink Pinto kopplar detta till en feminisering, vilket jag inte fann i mitt material. Tvärtom gjordes en stor poäng av att männen var barnsliga som pojkar. Åtskillnaden mellan könen var mycket viktigare i *Husmodern* än i Brink Pintos material.⁸⁸ Detta kunde berott på att *Husmoderns* skribenter inte beskrev några politiska motståndare som i Brink Pintos material, utan sina makar, vilka ansågs vara kvinnornas motsatser och på så sätt förväntades inte kunna vara kvinnliga.

Humoristiska svar angående mannen stod alla kvinnor som intervjuades för. Den som tydligast gjorde detta var kvinnan som intervjuades under pseudonymen *Vagabonde*, vilket kan ha varit samma kvinna som skrev för veckotidningen *Idun* under samma tid.⁸⁹ I ingressen meddelas *Vagabonde* besvarat dessa frågor "strålade kvickt som vanligt". Denna "kvickhet"

⁸⁵ *Husmodern*, 1940:1, s. 29.

⁸⁶ *Husmodern*, 1940: 44, s. 27.

⁸⁷ *Husmodern*, 1940:3, s. 17.

⁸⁸ Brink Pinto, s.112.

⁸⁹ Berger, s. 113.

syntes när hon fick frågan om hon ansåg att det fanns några mindre lämpliga yrken för mannen:

Tunga yrken som skurgummans, illa betalda yrken som maskinskriverskans, tålmodsprövande yrken som sjuksystems.⁹⁰

Genom att uttrycka mannen som olämplig för dessa arbeten visade hon istället de orättvisor hon ansåg fanns på arbetsmarknaden för kvinnor. Svar som dessa skiljde ut sig som feministiska instick i en annars rätt så trögföränderlig retorik från tidningsredaktionens sida. Synen på mannen problematiserades inte i stort, utan mannens närvaro fanns snarare ständigt där som något den förändrade kvinnorollen skulle förhålla sig till. Tidningens skribenter verkar inte ha märkt en förändrad mansroll.

Krigets påverkan på synen på mannen syntes tydligt i en kort artikel vid namn *Ska de vara lika duktiga när de kommer hem?* som handlade om att de sysslor som männen fått utföra under sin tid i beredskap innebar att de kunde utföra mer kvinnliga och husliga sysslor. *Husmodern* avslutade artikeln med den retoriska frågan ”Kommer de våga visa samma mod när de hemma igen?”.⁹¹ Att utföra husliga sysslor som man var något som skribenten menade var avvikande, konstigt och påtvingat av kristiden. Med Hirdmans genuskontrakt var det tydligt att hushållsarbete var kvinnans del i genuskontraktet. Män som utförde sådana sysslor ansågs feminina. En man med feminint intryck hamnade i botten på Connells maskulinitetsteori. Denna förändring kopplades till kriget, vilket gjorde att männen ändå ansågs beundransvärda och modiga.

Samlevnad och avsaknaden av den

Artiklar som berörde frågor om män i samlevnadskaraktär handlade ofta om yngre män, exempelvis deras syn på giftermål. I artikeln *När börjar han längta efter att bli gift* beskrevs den oro som unga kvinnor kunde känna gentemot unga mäns ointresse för att gifta sig.⁹² Som förklaring ges att mannen vid specifika åldrar, 22 och 32 år, blev intresserade av att olika sorters kärlek. Vid den yngre åldern var det just den starka och passionerade kärleken som var det viktigaste men vid 32 års ålder hade de fått uppleva att deras vänner börjar skaffa hem och familj, vilket satte igång intresset för giftermålet. Att få bli omhändertagen av en fru efter flera år som ungtjänst var enligt *Husmoderns* skribent det som lockade mannen in i giftermål.

Att vara ogift var något som *Husmodern* under 1940 års årgång frekvent framhöll som något negativt. Tidningens läsare var i hög mån gifta, och detta var också bilden som målades upp av de kvinnor som diskuterade ämnen i tidningen, även utöver samlevnadsfrågor.⁹³ Ogifta kvinnor intervjuades i en artikel som diskuterade hur det är att vara ogift. Kvinnorna var över ”den kritiska åldern” 26,6 år. Det var enligt tidningen den ålder som kvinnan i genomsnitt stod brud. Kvinnorna påtalade ett flertal problem med att vara ogift i deras ålder, dels ekonomiska men även sociala:

⁹⁰ *Husmodern*, 1940:3, s. 17.

⁹¹ *Husmodern* 1940:35, s.9.

⁹² *Husmodern* 1940:19, s.27.

⁹³ Berger, s. 115.

Även om en modern mamma är så pass klok att hon aldrig säger ett ord om dotterns ogifta stånd, så kan man ändå inte undgå att märka, att modern sörjer över att hon inte har bildat familj och fått barn.⁹⁴

Viljan att gifta sig ansågs vara en självklarhet i de båda nämnda artiklar. Detta visar hur viktigt det heteronormativa äktenskapet var. Även ogifta män relaterades till problem. I en artikel med rubriken *Även vi män se själva ned på ungarlen bland oss* beskrev en gift man sin syn på ungarlen:

Han är och förblir en ”misstänkt” individ som med sina orubbliga vanor, sin egocentricitet, sitt knarr, sin ensamhet får något ”ödsligt” och ”tragiskt”, trist och tråkigt över sig. Familjemannen behåller sitt övertag, även om han sedan inte är en bit bättre än tråkmånsen ungarlen. Men syn är det i alla fall om den människa som aldrig får pröva familjelivet, lära och odlas av dess bekymmer och mödor, uppleva allt det ett barn innebär av kärlek och ångest. Och den människan som har alla förutsättningar för att bilda familj, men inte gör det av rent personliga egoistiska skäl, har man all anledning att betrakta som en ”suspekt” person.⁹⁵

Utifrån Connells teori blir det tydligt att ungarlarna hamnade utanför toppskiktet i den manliga hegemonin, eftersom de avvek från en viktig version av mannen 1940 – en försörjare, familjefader och make. Genom att på så vis ha brutit mot Hirdmans genuskontrakt marginaliserades ungarlarna till att inte endast stå utanför det heteronormativa äktenskapet men även den maskulinitetsnorm som var dominerande. Dock var ju problemet snabbt behjälpligt, skulle de ”bara” bestämma sig för att gifta sig och bilda familj kunde de bli en del av hegemonin igen. Till skillnad från hur ogifta kvinnor beskrevs hade inte ungarlarna en ”kritisk ålder” att förhålla sig till. Att gifta sig som äldre man var inte vara något som tidningens skribenter hade några direkta invändningar mot. Synen på ungarlen som någon som kunde förändras till en gift make visade på den heteronormativa syn som existerade i tidningen. Att män, eller kvinnor, var ogifta på grund en annan sexualitet än heterosexualiteten ställdes aldrig som alternativ.

Likt Emma Severinssons text *Vägen till lycka – genom frihet eller kärlek?* om ogifta kvinnor märktes det tydligt i *Husmodern* hur avvikandet från äktenskapet framställdes som något negativt. Dock gällde detta intressant nog även män i tidningen 1940, till skillnad från Severinssons undersökning om 1920-talet. Likvärdigt för både Severinssons och min undersökning var att oviljan att gifta sig är ytterst problematisk då den innebär ett brott mot den idealbild som fanns i samhället – det heteronormativa äktenskapet.⁹⁶ Männen tillskrevs dock utan lika hånfulla ord om sitt utseende som kvinnorna i Severinssons exempel, men de tillskrevs gärna, en mer barnslig och på så sätt omanlig framtoning.

Detta visade artikeln *En karl blir inte människa förrän han gifter sig* som vidare diskuterade just synen på ungarlar och lät ännu fler gifta män att uttrycka sig:

Det ligger nog rätt mycket sanning i att man inte blir människa förrän man blir gift. Först i äktenskapet kan de mänskliga egenskaperna komma till full utveckling. En ”ungkarl” är ju en *ung karl* d.v.s. en karl, som inte är riktigt färdigt utvecklad, inte riktigt har kommit över

⁹⁴ *Husmodern*, 1940:42, s.24.

⁹⁵ *Husmodern*, 1940:21, s.15.

⁹⁶ Severinsson, s. 15.

pojkestadiet. Något liknande gäller nog också i viss mån om kvinnan, ehuru jag tror att kvinnan har lättare än mannen att på egen hand på full mänsklig utveckling.⁹⁷

En man ansågs, oavsett ålder, alltid gifta sig utan att utsättas för någon slags social skam. Det ansågs värre om han förblev ogift.

Skilsmässor

Det förekom en artikelserie som berörde skilsmässa som kallades för *Varför det gick som det gick i vårt äktenskap* där ett före detta gift par beskrivs. Mannen och kvinnan beskrev var för sig sina anledningar till varför deras äktenskap tog slut. För en slutgiltig kommentar uttalade sig en tredje part, enligt tidningen en vän eller en advokat, om hur hen har upplevt problemen. Då problemet låg hos mannen eller kvinnan växelvis under utgåvorna och det dessutom var helt anonyma personer som beskrevs var det svårt att avgöra huruvida det är autentiska fall som behandlas. Oavsett detta så visade innehållet i fallen att de flesta skilsmässorna berodde på att den ena partnern inte tyckte att den andra utfört sina uppgifter i äktenskapet fullgott:

Hennes klagomål på mig var, att jag aldrig kunde passa tider – det är alldeles riktigt, men det beror helt enkelt på att jag i mitt yrke har ett arbete som är fullkomligt omöjligt att från början göra upp som en vanlig kontorstid.⁹⁸

Mannen upplevde i detta fall att han fyllt sin roll som försörjare, men trots det fick han höra klagomål. Att klaga på sin make fick husmodern inte göra, för då visade hon enligt tidningen inte förståelse och tacksamhet för sin makes insatser. Utifrån Hirdmans genuskontrakt hade alltså mannen utfört sin del av kontraktet. Tonen gällande skilsmässa i de få artiklar som fanns på ämnet i tidningen var inte direkt fördömande eller tydligt ställningstagande, utan istället visades det förståelse för att det kunde finnas flertalet anledningar till varför skilsmässa är oundvikligt. Dock förekom det aldrig beskrivningar om livet efter skilsmässan.

Husmodern år 1950

Under 1950 års årgång diskuterades inte kvinnlighet och manlighet i form av egenskaper och roller lika frekvent i tidningen. Istället förekom en stor mängd artiklar om kärleksproblem och familjefrågor. Denna förskjutning var tydlig även i *Veckotidningsnovellen* där Britt-Louise Wersäll påvisade att även 1950-talets noveller innehöll en ökad mängd kärlek.⁹⁹ I *Husmoderns* artiklar var parterna gifta med varandra, alternativt förlovade om unga personer beskrevs. Skribenterna utgick fortfarande från att det fanns en självklar skillnad mellan män och kvinnor. Det fanns inte längre lika stort rum för debatt kring det. Husmorstips och råd om präglade ännu tidningens innehåll. År 1950 var Ebba Theorin Kolare ännu chefredaktör.¹⁰⁰

Kvinnor beskriver kvinnor

Tonen kring unga kvinnor, eller kvinnor överlag, från tidningens sida var inte längre lika positiv. Istället beskrevs kvinnor som skvallrande och elaka mot varandra. Även Sköld fann i sina undersökningar om frågespalter från 1950-talet att tonen gentemot unga kvinnor kunde

⁹⁷ *Husmodern*, 1940:50, s. 21.

⁹⁸ *Husmodern*, 1940:43, s. 20.

⁹⁹ Wersäll, s. 25.

¹⁰⁰ Larsson, s. 274.

vara hätsk från tidningens skribenter. Bilden av unga kvinnor framställdes alltså som negativ i både tidningar riktade till dem men även i tidningar riktade mot äldre kvinnor.¹⁰¹

Hirdman fann i sitt material att *Veckorevyens* skribenter framställde kvinnor som konkurrenter till varandra.¹⁰² Då läsarkretsen var äldre kvinnor blev det snarare i *Husmoderns* artiklar en konkurrenssituation mellan den äldre kvinnan och den omskrivna yngre, än i Hirdmans fall där konkurrensen skapades inom läsargruppen. Då 1940 års årgång inte hade denna typ av hårda retorik kring unga blev det svårt att avgöra hur eller varför detta uppkom.

På samma sätt diskuterades unga kvinnor i artikeln *Det är unga kvinnor som har dubbelmoral*. Unga kvinnor hölls som ansvariga för att upprätthållit vad tidningen kallade för ”dubbelmoral”. Detta förklarades som att det fanns en moral för kvinnor och en moral för män. Det blev tydligt att denna artikel handlade om unga kvinnors sexualmoral eller vad skribenten menade – brist på sexualmoral. Denna dubbelmoral, menade skribenten, trodde man var borta då det 1950 rådde ”principiell jämlikhet”. Istället uttryckte sig skribenten att det fanns två moraler som unga kvinnor kunde välja mellan, varav den ena var att hålla sig kysk och vänta på giftermålet eller leva efter sin lust likt en man. I artikeln uttrycktes det:

Det är den verkligt typiska kvinnsituationen idag. Hon vill ha all den kamratliga och sexuella frihet som hon kan få, och ändå ha brudsløjans romantik och äktenskapet hägrande i framtiden. Och man kan inte säga annat än att hon lyckas ofta med båda delarna. Det är ju ingen bild av förtryck och olycka, precis. Varifrån kommer då alla gråtande ogifta mödrar, alla aborter, alla upplösta hem? Det är från den som har tagit chansen och misslyckats.¹⁰³

Mellan raderna blev det klart att skribenten menade att det var rätt att hålla sig kysk till äktenskapet, då man inte vet vilka konsekvenser sex kunde få för kvinnan. Hon kunde bli med barn och hennes rykte kunde även smutsas ned. Likt citatet ovan fördes även resonemang om att livslång olycka kunde följa. Kvinnor kunde inte enligt skribenten ha ett sexliv likt män, då männen inte behövde utstå samma sociala konsekvenser som kvinnor. Att ha levt utanför det heteronormativa äktenskapet, och ännu värre – fått ett barn, var en mer skamfull händelse för kvinnan enligt tidningen.

Vikten av att gifta sig blev även tydlig i artikeln. Skribenten menade att det enda sättet att välja fel livspartner var ”att inte välja alls”. Likt 1940 var det mycket viktigt att inte vara ogift, och kvinnor uppmuntrades av skribenten att inte ha för höga krav. Detta liknade de råd som amerikanska kvinnor fick vid ungefär samma tid. I *Changing Emotion Norms in Marriage: Love and Anger in U.S. Women's Magazines since 1900* menade Cancain och Gordon att amerikanska kvinnor råddes till att inte ha allt för höga krav på ett äktenskap fyllt av kärlek.¹⁰⁴ Det viktigaste var alltså för kvinnorna att uppfylla sin del av genuskontraktet snarare än att eftersträva kärlek.

¹⁰¹ Sköld, *Ett råd för rum och tröst*, s.232

¹⁰² Hirdman, A, s. 295.

¹⁰³ *Husmodern* 1950:24, s. 20.

¹⁰⁴ Cancain och Gordon, s.315

Alla texter om unga kvinnor var dock inte negativ. I artikeln *Ung kvinna 1950* intervjuades fem unga kvinnor.¹⁰⁵ Dessa framhölls av tidningen som ”typiska för tiden”. Kvinnorna var i full gång att utbilda sig till barnskötare, och dessa talade om vikten av att barn togs väl hand om. Tendensen från tidningen att koppla samman kvinnor med barn var mer påtaglig 1950 än 1940.

Män beskriver kvinnor

1940 års *Vår syn på mannen* och *Mannens syn på oss* blev ersatt med ett liknande inlägg vid namn *Veckans bekännelse* där en man intervjuades om vad hans favoriter inom olika ämnen var. Artikeln förekom sporadiskt under året.

Då och då diskuterades dock egenskaper utifrån manligt och kvinnligt. I artikeln *Akta er för manlig logik!* menade skribenten, en ung manlig författare, att det fanns kvinnliga och manliga sidor av förmågan till logiskt tänkande. Han beskrev att tidigare hade männen ogärna använt sig av så kallad ”kvinnlig logik”. Han beskrev den tidigare synen såhär:

Den store logikern Mannen nedlät sig att leka med ”kvinnologikern” som med fjärilsfladder så länge hans sinne kunde förnöjas därav som en delikat diversion mellan ”de stora frågorna”.¹⁰⁶

Han fortsatte att beskriva att männen hade tagit del av den ”kvinnliga logiken” och på så sätt hade de tydliga skillnaderna mellan män och kvinnor luckrats upp. Utvecklingen hade gått för långt och istället önskade han att manligt och kvinnligt skulle hållas separerat. Att kvinnor hade fått mer inflytande genom förändringarna i Hirdmans genuskontrakt gjorde att denna man reagerade. Skillnaderna mellan könen behövde vara tydliga och männen hade tillåtit kvinnor att vandra ifrån sin position som mannens motsats allt för mycket.

I artikeln *Tål ni en överlägsen kvinna?* tillfrågades män huruvida de tyckte om kvinnor som var överlägsna dem inom ämnen som yrke, intelligens och moral. En man besvarade frågan såhär:

En klok kvinna är alltid lojal mot sin man och visar inte sin överlägsenhet om det nu skulle råka vara så att hon verkligen är den överlägsna i äktenskapet, och därför har jag ingenting emot den typen av hustru.¹⁰⁷

Samtliga av de fem intervjuade männen resonerade om huruvida den överlägsna kvinnan kunde vara en god hustru. Likt årgång 1940 sammankopplades samlivet mellan man och kvinna till det heteronormativa äktenskapet. Bilden av den hänsynsfulla hustrun syntes i alla svar som gavs. Dock fanns det en som ställde sig fullt positiv till en överlägsen hustru:

Att tåla en överlägsen hustru? Ja, minsann! Här kommer ett råd till alla ungarlar: gift er för all del med en kvinna som är er överlägsen i något anseende! Man slår ju inte följe för livet med en människa för att hon ska hålla ordning på strumpor och matpengar.¹⁰⁸

¹⁰⁵ *Husmodern* 1950:2, s. 23.

¹⁰⁶ *Husmodern* 1950:13, s. 15.

¹⁰⁷ *Husmodern* 1950:28, s. 9.

¹⁰⁸ *Ibid.*

Bilden av kvinnan som en husmoder frångicks. Istället beskrev han ett ”jämspelt äktenskap”. Alltså revs det tydliga genuskontraktet upp i resonemanget. En annan man passade även på att göra upp med bilden av manlighet:

Körkortslös och med körkortsförsedd hustru borde jag enligt en insändare häromdagen i Aftonbladet känna mig löjlig, billig och berövad alla tecken på mitt herreskap i huset m.m. Där min hustru är mig överlägsen vore jag väl en dumbom, om jag till varje pris sökte upprätthålla ett sken av motsatsen. Vi får hoppas komplettera varann i någon mån. Jag kan till exempel baka godare småbröd än hon... Hur sa? Var det också omanligt? Ja, förlåt då, kära bröder och systrar, traskande i de breda, djupa konventionsfårorna. Man är nu en gång som är, och huvudsaken är ju att man trivs, inte sant?¹⁰⁹

I citatet ovan beskrev mannen hur han hade fallit ur den hegemoniska manlighetens toppskikt. Istället för att eftersträva att nå detta toppskikt förespråkade han en individuell väg, utanför de styrande genuskonstruktionerna. Individualism var mycket ovanligt förekommande i tidningen vid tiden. Trots denna individualism så syns tanken på män och kvinnor som varandras motsatser.

I *Från moder till samhällsvarelse* såg Sköld i tidningen *Året Runt* att det fanns ett flertal artiklar om, av eller för män. Dessa var främst äventyrsartiklar för att skildra exotiska miljöer. *Husmoderns* artiklar om som berörde män var snarare av mer vardaglig framtoning, och inriktningen på vardagsämnen blev tydlig även i en jämförelse med en annan tidning.¹¹⁰ Sköld uttryckte även en förvåning över hur många artiklar kring män hon fann 1955. I min undersökning skedde det en nedgång jämfört med 1940.

Sexualiteten och dess konsekvenser

I tidningens årgång 1950 förekom det fler artiklar än 1940 som berörde barn och barnuppfostran, men även om abort. Artiklar om abort publicerades i 4 utgåvor i tidningen och var skrivna av en man vars arbetstitel inte presenterades. I dessa beskrevs abort som ett stort samhällsproblem, lagliga som olagliga. Skribenten bevisade detta med hjälp av statistik som visade att en stor mängd kvinnor som gjorde abort i Sverige vid tiden. I artiklarna visades det hur stor del av en potentiell befolkning som ”massdödades”. Då abort var något som var reglerat menade skribenten att samhället hade trott att det var under kontroll, men hans undersökning visade att det snarare är det motsatta. Detta var enligt honom beklämmande och han liknade det med boken *Du sköna nya värld*.¹¹¹ Hans statistik var baserad på en grupp gifta kvinnor som varit gravida och fött sina barn. Vidare beskrivning av hur urvalet hade skett beskrevs inte. I artikeln diskuterades flera anledningar till varför en kvinna skulle velat göra abort. Han avfärdade anledningarna som själviska och ytliga, förutom de som rörde sig om eugenik, då han använde sig av 1930-talets Tyskland som exempel. Skribenten menade att landet inom detta område hade varit mycket framgångsrikt men att svenska läkare ansåg det vara omoraliskt. En snabb notis om kvinnans rätt till att självbestämmande över sin kropp utfördes, vilket han menade var oviktigt. Med vidare exempel om hur fri abort (inte)

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Sköld, *Från moder till samhällsvarelse*, s.115.

¹¹¹ Dystopiskt verk från 1934 av Aldos Huxley. Utspelade sig i en hyperindustrialiserad framtid, där bl.a. reproduktionen var kontrollerad och skedde via provrör.

fungerade under 1920-talet i Sovjetunionen visade han hur farligt det vore för samhällsutvecklingen om aborter inte minskade i skala. Hans lösning på abortfrågan löd:

Ett absolut tillförlitligt och ej på minsta sätt besvärande preventivmedel är givetvis den bekvämaste och mest praktiska lösningen. Det avbrutna samlaget är ju knappast att rekommendera, i längden måste det inge känslan av otillfredsställelse och med föra nervösa hämningar. Det är lika litet normalt som avhållsamhet i ängslan för riskerna. Det säkraste skyddet är och förblir en osjälvisk ansvarskänsla.¹¹²

Då ett avbrutet samlag i gängse definition främst handlade om att manlig utlösning inte hade skett, verkade det som att han argumenterade för att detta skulle innebära att det var mannen som skulle påverkas negativt av avbrutna samlag.¹¹³ Det gick även att problematisera den sista meningen i citatet, vad var det skydd mot? Mot att bli gravid eller mot aborter? En osjälvisk ansvarskänsla lät i sammanhanget som något som argumenterade mot abort, och på så sätt för att föda barn. Den manliga utlösningen var på så sätt viktigare än kvinnans rätt till att fatta beslut över sin egen kropp.

Kvinnor som utfört abort klassades som själviska och motsatsen till den typiska bilden av kvinnlighet, som skulle vara omhändertagande och uppoffrande. Framförallt de kvinnor som valde att göra abort när de är gifta, då skribenten indirekt menade att en gift kvinna borde bli gravid och alstra barn. Med Hirdmans genusteori menade denne skribent att kvinnor, vars norm han tillskrev *B*, var till för föda barn och därför även skulle göra det. Gjorde de inte det var de ett *b* – en sämre variant av kvinnan. Skribenten menade även att det fanns ett stort mörkertal gällande utförda aborter, då det fanns kvinnor som föll undan hans statistiska undersökning. Aldrig diskuterades att en anledning till att kvinnor ogärna besvarade sådana frågor kunde berott på den stora sociala skam som aborter medförde.

Denna sorts retorik kring barnafödande, som om det var något som det rådde brist på, och att det behövdes födas ett flertal barn per kvinna, passade väl in i folkhemssveriges ideal om stora barnkullar och en stark befolkning. Att eugeniska intentioner sågs som fullgoda anledningar till abort var även det talande för den rådande tiden.¹¹⁴ Även *Managing bodies--managing relationships: the popular media and the social construction of women's bodies and social roles from the 1930s to the 1950s* visade att Nya Zeeländsk veckopress framställde kvinnan i en mer traditionell kvinnoroll efter det andra världskriget. Kvinnan placerades i en mödraroll och uppmuntrades även att se på sina kroppar som potentiellt barnbärande.¹¹⁵ Den ökade närvaron av barn sammankopplade med kvinnor i *Husmodern* liknade bilden i Nya Zeeländsk press. Frånvaron av män under kriget innebar få barn kunde skapas, och detta var något som behövde tas igen. Intressant var att tidningar från Nya Zeeland, ett land som faktiskt deltagit aktivt i kriget, hade liknande budskap som de från Sverige.¹¹⁶

¹¹² *Husmodern* 1950:2, s. 30.

¹¹³ Rådet för sexuellt likaberättigande, <http://www.rfsu.se/sv/Sex--relationer/Preventivmedel/Ovriga-preventivmetoder/Avbrutet-samlag/>, tillgänglig 11/11 -2015.

¹¹⁴ Björkman, Hirdman, Lundberg, s. 214.

¹¹⁵ Hyde, s. 168.

¹¹⁶ New Zealand History, <http://www.nzhistory.net.nz/war/new-zealand-and-the-second-world-war-overview>, tillgänglig 11/11 – 2015.

Det blev viktigt att återgå till genuspositioner där kvinnan var hemma och mannen arbetade. Utifrån Hirdmans teori blev nu genuskontraktet starkare. Som ett *B* skulle kvinnan istället bidra till samhället genom att föda barn. Enligt *Husmoderns* skribenter fanns inget utrymme för någon annan kvinnoposition än just *B*.

I motsats till vad Sköld hävdade fanns det många politiska ställningstaganden i tidningen. Abort var i högsta grad en politisk fråga, och artiklarna publicerades enligt tidningen för att läsarna ska kunna ta ställning i abortfrågan. Att artiklar som publicerades var negativa till abort må speglat den rådande politiska "mittfåran" men tidningen hade inte behövt publicera artiklarna överhuvudtaget, om deras mål var att vara opolitiska. Visst var tidningens hållning inte radikal för tiden, men att läsa om skamfyllda frågor, som exempelvis abort, kunde knappast klassas som underhållning.¹¹⁷

Artikeln *Kvinna är kvinna värst* innehöll åsikten att det var kvinnor som tryckte ned varandra socialt, speciellt i frågan om graviditeter utanför äktenskapet.

Varför gravida ogifta kvinnor på detta vis utsätts för löje och elakhet från sina kamrater, som varken är eller ger sig ut för att vara mera sexuellt återhållsamma än de, är inte så lätt att komma åt. Det är ju inte samma sorts moraliska fördömande, som när den uppretade familjefadern kastar ut sin förförda dotter ur hemmet. Han har åtminstone någon sorts sammanhängande moraluppfattning att stödja sig på.¹¹⁸

Förståelsen för den beskrivna fadern i detta citat visade hur skamfull en graviditet utanför äktenskapet ansågs vara i *Husmoderns* artiklar. Avhållsamhet uppmuntrades inte i samhället, men det gällde endast de gifta paren.¹¹⁹ När en kvinna blev gravid utanför äktenskapet blev hon lämnad ensam, och det var hon som hade handlat mer omoraliskt än mannen. Kvinnor i form av den barnalstrande *B* var bara eftersträvd i tidningen om hon existerade i det heteronormativa äktenskapet.

Att närma sig manliga beteenden som exempelvis en aktiv sexualitet, var för kvinna under årgången 1950 ett stort problem, och tidningen publicerade artiklar som antingen uppmuntrade en större åtskillnad mellan könen eller påvisade problemen med att likställa dem. Med Hirdmans genusteori i åtanke uppenbarade sig förstärkta framställningar av kvinnan som mannens motsats, och en stark reaktion mot kvinnor som bröt normer och på så vis även genuskontraktet. Synen på det heteronormativa äktenskapet som en självklarhet bestod 1950, och röster om eller från personer som avvikit från detta hördes inte längre i tidningen. Den stora åtskillnaden mellan könen under åren kring 1950 märkte även Tolvhed i sitt material till *Nationen på spel*. Även inom idrotten började blev det viktigare att göra en åtskillnad mellan fysisk aktivitet som var passande för kvinnan.¹²⁰ Förstärkningen av kvinnan som *B* under denna tid blev alltså tydlig i tidningar med annan inriktning än *Husmodern*.

Kvinnors syn på arbete

¹¹⁷ Sköld, *Från moder till samhällsvarelse*, s. 353.

¹¹⁸ *Husmodern* 1950:33, s. 22.

¹¹⁹ Björkman, Hirdman, Lundberg, s. 221.

¹²⁰ Tolvhed, s. 158.

År 1950 publicerades artiklar om kvinnligt arbete mer sällan. I 1950 års årgång av *Husmodern* var det tydligt att en kvinnas plats förväntades vara i hemmet, som en omhändertagande moder och fru. Skillnaden mellan könen ansågs vara en självklarhet. Mannen beskrevs alltid som frikopplad från hemmet. En tydlig *A* och *B*-relation hade cementerat sig, och det gavs inte stort utrymme för ”avvikare”. Istället publicerades artiklar i stil med den vid namn *Varför lämnar ni inte ert yrke?* I artikeln tillfrågades några få kvinnor om varför de fortsatte att arbeta trots att sambeskattningen innebar att deras arbete inte var ”värt något”. Kvinnorna i artikeln gav som svar att de arbetade med något mycket speciellt, som exempelvis arkitekt eller läkare. En kvinna resonerade såhär:

Mina arbetsgivare har varit förstående och jag har aldrig haft något trassel för att jag varit vare sig kvinna eller gift. Och ändå – man tvekar ibland om man verkligen har gjort rätt, både mot sig själv och barnen.¹²¹

Det var just barnen och moderskapet som var både problemet och lösningen i denna artikel. Kvinnorna övervägde att sluta arbeta när de fick barn, men de ansåg att de inte skulle vara goda mödrar så de lät bli. Istället tog de kontakt med en barnskötare och löste det på det sättet.

De problem som ansågs funnits med kvinnan på arbetsmarknaden i tidningen 1940 hade blivit mer specifika, det var modern och det offentliga arbetet som inte längre gick ihop. Det var specifik ekonomiska faktorer som tidningen framhöll. Att kvinnor skulle velat arbeta för att det var lustfyllt syntes inte i tidningen. Arbete för att få ekonomin att gå ihop som ”singel” gick för sig, men när hon var fru och moder, d.v.s. påverkad av sambeskattningen menade *Husmoderns* skribent att det vore dumt att arbeta, förutsatt att hon inte hade ett ”speciellt” yrke.

Alternativet syntes i artikeln *Jag är så nöjd med att vara hemmafru*. I denna artikel beskrev en kvinna hur väl hon trivdes som hemmafru och gick emot de klagomål som, enligt tidningen, många kvinnor hade på sina liv som hemmafruar. Hon menade att hon fann en stor tillfredsställelse i sin roll och att detta inte var något som män skulle kunna göra. När hon diskuterade barnuppfostran syntes en tydlig åtskillnad mellan hur hon såg på sina barns framtid beroende på deras könstillhörighet:

Visst skall flickorna ha yrkesutbildning precis lika mycket som pojkarna, men med mina egna barn har lärt mig vilken otrolig skillnad det verkligen är på pojkars och flickors intressen och anlag. Jag är så gammalmodig så jag tror faktiskt att hushållsarbete ligger bättre till för kvinnor.¹²²

Kvinnan kallade sig gammalmodig, men faktum var att hennes tankar inte skiljde sig från de likande ställningstaganden som *Husmoderns* skribenter gjorde.

Kvinnor beskriver män

Artiklar om män innehöll ofta klagomål från kvinnor om deras makar. I artikeln *Mina herrar 1950* frångick skribenten intressant nog den typiska hållningen att rikta sig mot kvinnliga läsare. Istället riktades orden direkt till männen, som fick skäll av skribenten för att de var

¹²¹ *Husmodern* 1950:24, s. 12.

¹²² *Husmodern* 1950:20, s. 12.

lata. Skribenten menade att männen hade kunnat bete sig på klandervärdiga sätt på grund av det funnits ett överskott på kvinnor. Hon menade att 1950-talet skulle innebära stora förändringar för mannen, då överskottet skulle komma att minskas:

Ja, andra tider, ett nytt halvsekel stundar för de herrar som sitter försoffade och fetmar i sina fåtöljer förskansande bakom sina kvällstidningar, förkastande ansträngande moderniteter såsom samba och veckans bioprogram, vid hot om repressalier endast mysande om kvinnoöverskott och den enorma efterfrågan på prima karlar. Sådana som de.¹²³

Den sarkastiska tonen var tydlig genom hela artikeln, och männen ansågs behöva förändra sig, för när kvinnoöverskottet var borta kommer det vara konkurrens om kvinnor. Beskrivningen av mannen som inaktiv, sittande i en fåtölj bekräftade den bild som målades upp i *Mannen i fåtöljen* av Torell.¹²⁴

En skribent skrev om en man hon träffat i Paris och beskrev honom ur ett perspektiv som inte passade den typiska A. Artikeln, som hette *Sjunka djupt i Paris kan även svenska pojkar*, skulle egentligen handlat om hur unga svenska kvinnor som reste till Paris snabbt hamnade i umgängeskretsar med tveksam moral. Istället träffade skribenten en amerikansk f.d. general som förklarade för henne att han är homosexuell och att han har haft relationer med svenska unga män. Han beskrev vidare att han tidigare varit heterosexuell, men efter hans hemska upplevelser under kriget hade han förändrats och var endast intresserad av män.¹²⁵ Han hade uppsökt läkare, då det vid tiden ansågs sjukligt.¹²⁶ Han hade haft relationer med svenska unga män som svikit honom. Hans berättelser om sina romanser beskrev skribenten som obehagliga, och att hon kände skämkänslor gentemot de svenska männen som hade betett sig illa mot mannen. Hon beklagade även hans öde som homosexuell och påpekade även ännu en gång att hon fann samtalen med honom som obehagligt.

I denna artikel kopplades inte mannen ihop med de tidigare nämnda manliga drag som männen i *Husmodern* tillskrevs. Mannen som nämndes beskrevs som en tidigare heterosexuell general, alltså på en hög nivå av hegemonisk manlighet, som blev något obehagligt och beklagansvärt – homosexuell. Han hamnade på så sätt utanför Hirdmans typiska A, och snarare i botten på Connells hieratiska skala. Han avvek från det heteronormativa, där mannen var försörjare för en familj skapad genom ett giftermål mellan två heterosexuella personer.

Umgänge och vänskap

Årgången 1940 visade tydligt att det var omöjligt för umgänge mellan könen att beskrivas utan att det sammankopplades med kärlek. Detta var även tydligt under årgången 1950 som i större grad än tidigare skrev om just kärleksfrågor. En kvinna som vände sig emot detta i artikeln *När jag bjuds är det bara damer* menade att alla kvinnor inte hade som mål att gifta sig med männen de umgicks med;

Det finns tusentals män, som är förtjusande att umgås med, och som är förtjusande att ens vänner är gifta med, men som man inte skulle vilja vara gift med själv. För den skull kan man bli

¹²³ *Husmodern* 1950 nr 9 s. 16.

¹²⁴ Torell, s. 86.

¹²⁵ *Husmodern* 1950:22, s. 28.

¹²⁶ Norrhem, Rydström och Markusson Winkvist, s. 148.

underbart berikad av vänskapen med ens brors vänner, ens arbetskamrater och kollegor, ens väninnors män ... om man kan hålla sig själv tillräckligt mycket i bakgrunden förstås.¹²⁷

Kvinnan beskrev vidare att det kunde vara svårt med umgänge med män för att andra kvinnor blev svartsjuka. Därför bjöds ogifta kvinnor endast in till middagar där det bara fanns andra kvinnor. Den tydliga kopplingen från umgänge mellan könen till den heteronormativa romantiken tyckte skribenten var ett problem. Återigen syntes även den hårdnade tonen kring andra kvinnor i *Husmoderns* artiklar under 1950.

Samlevnad

De mest förekommande artiklarna om samlevnad gällde 1950 romantiska frågor. Dessa gällde ofta generella frågor om exempelvis olycklig kärlek. Samlevnaden mellan man och kvinna diskuterades inte i lika hög grad som under årgången 1940. Dock förekom det artiklar på ämnet. I en av dem, döpt *Till den mogna kvinnan* diskuterade skribenten vad hen ansåg vara ett nytt fenomen. Äldre svenska män hade tidigare, i högre utsträckning än i övriga i Europa, gift sig med unga kvinnor.¹²⁸ Detta menade skribenten var under förändring. De äldre männen gifte sig allt oftare med äldre kvinnor. Tre män och en kvinna intervjuades om detta. Den intervjuade kvinnan menade, med den hårda ton som var vanlig gentemot andra kvinnor i tidningen, att den äldre kvinnan måste vara tacksam mot mannen om så är fallet. Männen höll med om att ålderskillnaderna höll på att minska och en av dem förklarade det såhär:

Enligt min uppfattning har de unga damerna på grund av sina i tid inhämtade erfarenheter lärt sig förstå att tillfredsställelsen med livet inte bara uppnås genom tillgång till komfort och pengar utan även annat som en äldre herre aldrig kan ge dem i den lek, där parterna bör vara jämställda. Därför har också deras uppträdande gent emot äldre män blivit så självsäkert och kavat att dessa tappat intresse för dem och istället söker sig till den mogna kvinnan.¹²⁹

Det var alltså mannen som valde bort de unga kvinnorna, och därför hade giftasmönstret ändrats. I detta resonemang var männen tydligt normbärarna. När mannen inte upplevde att de unga kvinnorna inte längre uppfyllde sina roller förändrades normerna.

Den tydliga åtskillnaden mellan könen syntes tydligt i artikeln *Mannens kärlek och kvinnans – är de väsensskilda?* Tidigt i artikeln fastslogs det att så var fallet och fyra män intervjuas i frågan. En man som menade att könen aldrig helt kunde förstå varandra menade att anledningen till detta löd:

Temperamentskillnader – om man nu vågar laborera med tanken att kvinna och man har lite olika biologiska och psykiska förutsättningar – ställer hinder i vägen.¹³⁰

En man menade att ”det fanns en skillnad och det måste finnas en skillnad”.¹³¹ Den tidigare diskussionen från 1940 om hur skillnaderna såg ut hade kommit att endast handla om att det fanns skillnader mellan man och kvinna. Rollerna som *A* och *B* var fasta.

¹²⁷ *Husmodern* 1950:17, s. 25.

¹²⁸ *Husmodern* 1950:4, s. 13

¹²⁹ *Ibid.*

¹³⁰ *Husmodern* 1950:4, s. 1.

¹³¹ *Ibid.*

Skilsmässor

Likt årgången 1940 publicerades det inte många artiklar om skilsmässa 1950 i *Husmodern*. De som publicerades handlade inte längre lika många om praktiska frågor kring skilsmässa. Istället för att visa att det fanns flera olika anledningar till skilsmässa handlade nu samtliga artiklar om ett scenario där maken lämnat hustrun. Artikeln *Hur länge kan man vägra skilsmässa?* togs ett känt fall upp där maken lämnat hustrun för en yngre kvinna. I detta fall hade skilsmässan överklagats och processen blivit utdragen. För att förklara detta intervjuades en advokat använde ett exempel:

Mannen ville skiljas, han hade blivit förälskad i en annan, men hustrun nekade envist. Domen kom ända upp i Högsta domstolen, där skilsmässan faktiskt avslogs. Det var alltså ett av de ganska sällsynta fall, då käranden inte kunde komma med bevis nog för den ”svåra och varaktiga söntringen”.¹³²

Skribenten beskrev vidare att det inte gick att leva i ett äktenskap där den ena parten vägrats skilsmässa. I beskrivningen av det kända skilsmässoparet innebar skilsmässan en ny familj för den f.d. maken men ingen beskrivning om hur livet som frånskild såg ut för kvinnan. På liknande sätt såg det ut i alla artiklar rörande skilsmässa, både år 1940 och 1950. Skribenternas sammanförande av kvinnan och genuskontraktet var så starkt, så de inte beskrev vad som hände vid ett kontraktsbrott.

¹³² *Husmodern* 1950:6, s. 13.

Sammanfattande diskussion

Husmodern publicerade under årgången 1940 en mängd artiklar som berörde frågor om manligt och kvinnligt. Samtliga av dessa utgick från en tydlig åtskillnad mellan könen, där mannen var normbäraren. Kvinnor beskrevs som männens totala motsatser, både i form av egenskaper men även de uppgifter könen ansågs ha i förhållande till varandra. Hirdmans *A* och *B*-mönster blev tydligt. Tidningens skribenter visade ett tydligt heteronormativt förhållningssätt där alla romantiska relationer var mellan heterosexuella inom äktenskapets gränser. Ett umgänge mellan könen på en oromantisk nivå fanns inte i tidningen. Tidningens skribenter framhöll den ökade kvinnliga närvaron på arbetsmarknaden som något positivt. Männens som intervjuades om deras åsikter om kvinnor på arbetsmarknaden var i störst grad positiva, även om de fanns de som menade att kvinnan borde arbeta med specifika yrken eller istället stanna i hemmet. Inom frågor om arbetsmarknaden var det svårare att placera in kvinnorna i Hirdmans formler.

Att vara gift var mycket viktigt och tidningen framställde tillvaron för ogifta kvinnor såväl som män på ett negativt sätt. Dock behövde kvinnor förhålla sig till sin ålder mer än vad männen behövde. Unga och ogifta kvinnor beskrevs ofta i artiklar på ett positivt sätt. Mest positiva höll sig tidningens skribenter till unga kvinnor när det gällde dessas förväntningar på framtiden. Enligt tidningen hade de unga kvinnorna lägre förväntningar på sin materiella tillvaro och istället prioriterade dem att umgås med sin makar och fästmän. Skribenterna menade kriget hade gjort de unga kvinnornas första år inom äktenskapet var svårare än vad de äldre fått uppleva. Därför blev de unga kvinnorna extra bra *Bn* då de trots allt prioriterade sin del av genuskontraktet.

Den hegemoniska manligheten syntes i tidningen när fruar skulle beskriva sina makar. När maken gjorde saker som ansågs omanliga beskrevs de ofta på förlöjligande sätt. Det var vanligt att män beskrevs som barnsliga. Mannens barnslighet var något som klagades på, vilket visade att det var många makar som inte levde upp till den idealbild av manlighet som fanns vid tiden.

Till skillnad från den positiva inställningen till kvinnor i arbete årgången 1940 innehöll årgången 1950 betydligt färre artiklar på ämnet. Istället ifrågasattes gifta kvinnor i arbete då deras arbete inte gav dem några pengar efter sambeskattningen. Artiklar som berörde kvinnlighet handlade i större grad om barn och barnskötsel 1950. Kvinnans roll som *B* och utomstående det offentliga livet var nu tydligare i tidningen. På så sätt förstärktes även rollerna i genuskontraktet. Även i artiklar framhölls vikten av kvinnan som barnalstrande. Unga kvinnor började beskrivas i mer negativa ordalag i årgången 1950 jämfört med den 1940. Den mer negativa synen på kvinnan, den som *b*, syntes när unga kvinnor beskrevs.

1950 beskrevs ännu männen ofta med klagande ord. Klagomålen riktade sig mot deras inaktivitet. Denna årgång förekom det även en artikel om homosexualitet, vilket aldrig nämnts i årgång 1940. Mannen i artikeln framställdes som obehaglig. Med Connells maskulinitetshierarki placerades mannen i botten. Han stod utanför genuskontraktet och betraktades inte heller som ett *A*. Tonen i artikeln om mannen visade ett visst mått empati, men samtidigt obehag. Frågor om sexualitet började bli vanligare på i årgången 1950, då

dessas frågor inte berörts alls 1940. Homosexualitet, abort och sexualmoral handlade några av artiklarna på ämnet om.

1940 hade ämnet skilsmässa skrivits om i tidning i en artikelserie. I denna framkom det att skilsmässor kunde bero på flera olika saker. Främst var det att den ena parten inte uppfyllt sin roll av genuskontraktet. 1950 kom istället artiklarna främst att handla om skilsmässor som berodde på att maken hade lämnat frun för en annan kvinna.

Holgersson menar i *Populärkulturen och klassamhället* att veckotidningar ”är en kvarleva av dåtidens *förhandlande* kring diskurser och erfarenheter, av hur man agerade genus och klass.”¹³³ Den höga manliga närvaron i tidningarna var något som både Berger och Larsson bortsåg från i deras forskning om 1940. Berger nämnde mycket kort att det fanns en relativt stor mängd män som läste *Husmodern* men problematiserar vad de egentligen säger.¹³⁴

Larsson, vars *En annan historia* på många sätt lagt grunden för svensk veckotidningsforskning, förbisåg männens närvaro i tidningarna totalt. I boken inledning skriver Larsson att veckopressen var en viktig del av kvinnohistorien.¹³⁵ Men Larsson förenklade denna historia allt för mycket. I åtminstone *Husmodern* var den manliga närvaron i tidningen stor, trots den kvinnodominerade läsarkretsen. Detta visade att en patriarkal överordning tog sig uttryck även i tidningen.

Att det fanns en problematik kring kvinnor på arbetsplatserna i tidningen år 1940 visade att tillvaron inte var fullt så simpelt som historieböcker ofta vill beskriva svensk beredskapstid. Trots att en stor mängd män låg inkallade ifrågasattes om kvinnor borde arbeta. Normer kan vara mycket trögföränderliga, även i kristid, vilket innehållet i tidningarna visade. Därför skulle övriga årgångar från krigstiden intressanta att för vidare forskning, eftersom beredskapsåren förbisetts av tidigare veckopressforskning.

¹³³ Holgersson, s.156.

¹³⁴ Berger, s. 118.

¹³⁵ Larsson, s. 8.

Käll- och litteraturlista

Källor:

Husmodern, Husmodern, Stockholm, 1917-1988, Åhlén och Åkerlund, 1940.

Husmodern, Husmodern, Stockholm, 1917-1988, Åhlén och Åkerlund, 1950.

Litteraturlista:

Ambjörnsson, Fanny, *Vad är queer?*, Natur och kultur, Stockholm, 2006.

Berger, Margareta, *Fruar & damer*, PAN/Norstedt, Stockholm, 1974

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.), *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*, 3., [utök.] uppl., Studentlitteratur, Lund, 2012.

Blomberg, Eva, *Vill ni se en stjärna?: kön, kropp och kläder i Filmjournalen 1919-1953*, Nordic Academic Press, Lund, 2006.

Brink Pinto, Andrés, *Med Lenin på byrån: normer kring klass, genus och sexualitet i den svenska kommunistiska rörelsen 1921-1939*, Pluribus, Diss. Lund : Lunds universitet, 2009, Lund, 2008.

Cancain, Francesca M., och Gordon, Steven L, "Changing emotion norms in marriage: Love and Anger in US Women's Magazines since 1900." i *Gender & Society* 2:3, 1988

Connell, Raewyn, *Maskuliniteter*, 2. uppl, Daidalos, Göteborg, 2008.

Engblom, Lars-Åke, Gustafsson, Karl Erik & Rydén, Per, *Den svenska pressens historia. 4, Bland andra massmedier (efter 1945)*, Ekerlid, Stockholm, 2002.

Hall, Patrik, *Den svenskaste historien: nationalism i Sverige under sex sekler*, Carlsson, Stockholm, 2000.

Hirdman, Anja, *Tilltalande bilder: genus, sexualitet och publiksyn i Veckorevyn och Fib aktuellt*, Atlas, Diss. Stockholm : Univ., 2002, Stockholm, 2001.

Hirdman, Yvonne, *Genus: om det stabila föränderliga former*, 2., [rev.] uppl., Liber, Malmö, 2003.

Hirdman, Yvonne, Björkman, Jenny & Lundberg, Urban, *Sveriges historia. 1920-1965 : [rösträtt och demokrati, fackföreningar, förbudsomröstning, depression, Ådalskravaller, Kreugerkrasch, kohandel, Saltsjöbadsavtal, folkhem, krispolitik, urbanisering, neutralitet, samlingsregering, beredskapstid, ATP-reform, radio och teve, bilism, rekordår]*, Norstedt, Stockholm, 2012.

Holgersson, Ulrika, *Populärkulturen och klassamhället: arbete, klass och genus i svensk dampress i början av 1900-talet*, Carlsson, Diss. Lund : Lunds universitet, 2005, Stockholm, 2005.

- Huxley, Aldous, *Du sköna nya värld*, [Ny utg.], Lind & Co, Stockholm, 2003.
- Hyde, Pamela, "Managing bodies--managing relationships: the popular media and the social construction of women's bodies and social roles from the 1930s to the 1950s" i *Journal of Sociology*, Vol 36(2), Aug, 2000.
- Kollind, Anna-Karin, 'Hjärtespalten: en plats för vardagslivets mikropolitik', *I sitt sammanhang : essäer om kultur och politik tillägnade Rolf Törnqvist.*, S. 189-218, 2005.
- Larsson, Lisbeth, *En annan historia: om kvinnors läsning och svensk veckopress*, Symposion, Diss. Lund : Univ.,Stockholm, 1989.
- Mulinari, Diana, Sandell, Kerstin & Schömer, Eva (red.), *Mer än bara kvinnor och män: feministiska perspektiv på genus*, Studentlitteratur, Lund, 2003.
- Norrhem, Svante, Rydström, Jens & Markusson Winkvist, Hanna,*Undantagsmänniskor: en svensk HBT-historia*, 1. uppl., Norstedts akademiska förlag, Stockholm, 2008.
- Overud, Johanna, 'I beredskap med Fru Lojal: husmodern i nationens tjänst 1939-1945', *Arbetshistoria.*, 2000(24):3/4(=95/96), s. 18-25, 2000.
- Sköld, Gullan, *Ett rum för råd och tröst: veckotidningarnas hjärtespalter från 1940-talet till idag*, Leopard, Stockholm, 2003.
- Sköld, Gullan, *Från moder till samhällsvarelse: vardagskvinnor och kvinnovardag från femtiotal till nittiotal i familjetidningen Året runt*, Institutionen för journalistik, medier och kommunikation - JMK, Univ., Diss. Stockholm : Univ.,Stockholm, 1998.
- Sparman, Anna, Torell, Ulrika & Åhrén, Eva (red.), *Visuella spår: bilder i kultur- och samhällsanalys*, Studentlitteratur, Lund, 2003.
- Thullberg, Per & Östberg, Kjell (red.), *Den svenska modellen*, Studentlitteratur, Lund, 1994.
- Tolvhed, Helena, *Nationen på spel: kropp, kön och svenskhet i populärpressens representationer av olympiska spel 1948-1972*, h:ström - Text & kultur, Umeå, 2008.
- Tornbjær, Charlotte, *Den nationella modern: moderskap i konstruktioner av svensk nationell gemenskap under 1900-talets första hälft*, Nordic Academic Press [distributör], Diss. Lund : Univ., 2002,Lund, 2002.
- Wersäll, Britt-Louise, *Veckotidningsnovellen 1950-1975: en sociologisk analys*, B.-L. Wersäll [distributör], Diss. Lund : Univ.,Genarp, 1989

Otryckt material

Rådet för sexuellt likaberättigande, <http://www.rfsl.se/?p=413>, tillgänglig 5/11.

Rådet för sexuellt likaberättigande, <http://www.rfsu.se/sv/Sex--relationer/Preventivmedel/Ovriga-preventivmetoder/Avbrutet-samlag/>, tillgänglig 11/11.

New Zealand History, <http://www.nzhistory.net.nz/war/new-zealand-and-the-second-world-war-overview> , tillgänglig 11/11 – 2015.

Severinsson, Emma, Vägen till lycka – genom frihet eller kärlek?, Kommer att publiceras i *lir.journal* 2016.